

สภาพภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนเมืองราชบุรี

การศึกษาในด้านแนวทางการจัดการน้ำเสียที่สัมพันธ์กับการพัฒนาเมืองนั้น การที่จะทำ
ให้แนวทางที่กำหนดไว้บรรลุสู่จุดหมายที่วางไว้ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาถึงสภาพ
พื้นที่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสภาพภูมิศาสตร์ชุมชน เป็นต้น
เพื่อที่จะได้ทราบถึงแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลง และทิศทางของการเติบโตของชุมชนที่เกิดขึ้นใน
พื้นที่ ทำให้สามารถวางแผนเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นติดตามมาได้จากการขยายตัวอันเนื่อง
มาจากการพัฒนาอย่างถูกต้องและเหมาะสม การศึกษาสภาพดังกล่าวมีหัวข้อที่ศึกษาดังนี้

3.1 สภาพทั่วไปของจังหวัดราชบุรี

3.1.1 สภาพทั่วไปทางภูมิศาสตร์

จังหวัดราชบุรี เป็นหนึ่งในจังหวัดภาคตะวันตกของประเทศไทย ซึ่งประกอบไป
ด้วยจังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดราชบุรี จังหวัดเพชรบุรี จังหวัด
สมุทรสงคราม และจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ห่างจากกรุงเทพมหานครตามทางหลวง
หมายเลข 4 เป็นระยะทาง 101 กิโลเมตร ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ 13 องศา 10 ลิบ
ดาเหนือ และ 13 องศา 45 ลิบดาเหนือ และระหว่างเส้นแวงที่ 99 องศา 10 ลิบดา
ตะวันออก และ 100 องศา 5 ลิบดาตะวันออก มีพื้นที่ทั้งหมด 5,196,462 ตาราง
กิโลเมตร หรือ 3,247,789 ไร่

3.1.2 อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดอำเภอท่ามะกา อำเภอท่าม่วง อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี

ทิศใต้ ติดอำเภอเขาชัยย้อย จังหวัดเพชรบุรี

ทิศตะวันออก ติดอำเภอสามพราน อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม อำเภอ
บ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร อำเภอบางคนที อำเภออัมพวา และอำเภอเมือง
จังหวัดสมุทรสงคราม

ทิศตะวันตก ติดอำเภอเมตตา จังหวัดทวาย ประเทศเมียนมา

ทางด้านทิศตะวันตกของจังหวัดในอำเภอสวนผึ้ง เป็นพรมแดนระหว่าง
ไทยและประเทศเมียนมา ซึ่งกันโดยสันปันน้ำของเทือกเขาตะนาวศรี ความ
ยาวประมาณ 73 กิโลเมตร ระหว่าง พ.ศ. 2534 – 2536 เคยมีจุดผ่านแดนชั่วคราว

คราวเพื่อชักลากไม้จากประเทศเมียนมา ที่บ้านห้วยสุด บ้านตะโกกลาง ตำบลสวนผึ้งและบ้านบ่อหวี บ้านโป่งแห้ง ตำบลตะนาวศรี แต่ปัจจุบันไม่มีการเปิดจุดผ่านแดนแล้ว ดังแผนที่ 3.1 แสดงพื้นที่จังหวัดราชบุรีและอาณาเขตติดต่อกับ

3.1.3 สภาพภูมิประเทศของจังหวัดราชบุรี

สภาพภูมิประเทศของจังหวัดราชบุรีสามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

1) ภูเขา ที่ราบสูงและที่ราบสลับภูเขา ได้แก่ บริเวณชายแดนที่ติดต่อกับประเทศเมียนมา เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาตะนาวศรี มีภูเขาน้อยใหญ่สลับซับซ้อนและที่ราบแคบ ๆ ระหว่างภูเขา อยู่ในพื้นที่อำเภอสวนผึ้ง อำเภอปากท่อและอำเภอจอมบึง ยอดเขาที่สูงที่สุดคือ เขาใหญ่ สูง 1,050 เมตร อยู่ในอำเภอสวนผึ้ง

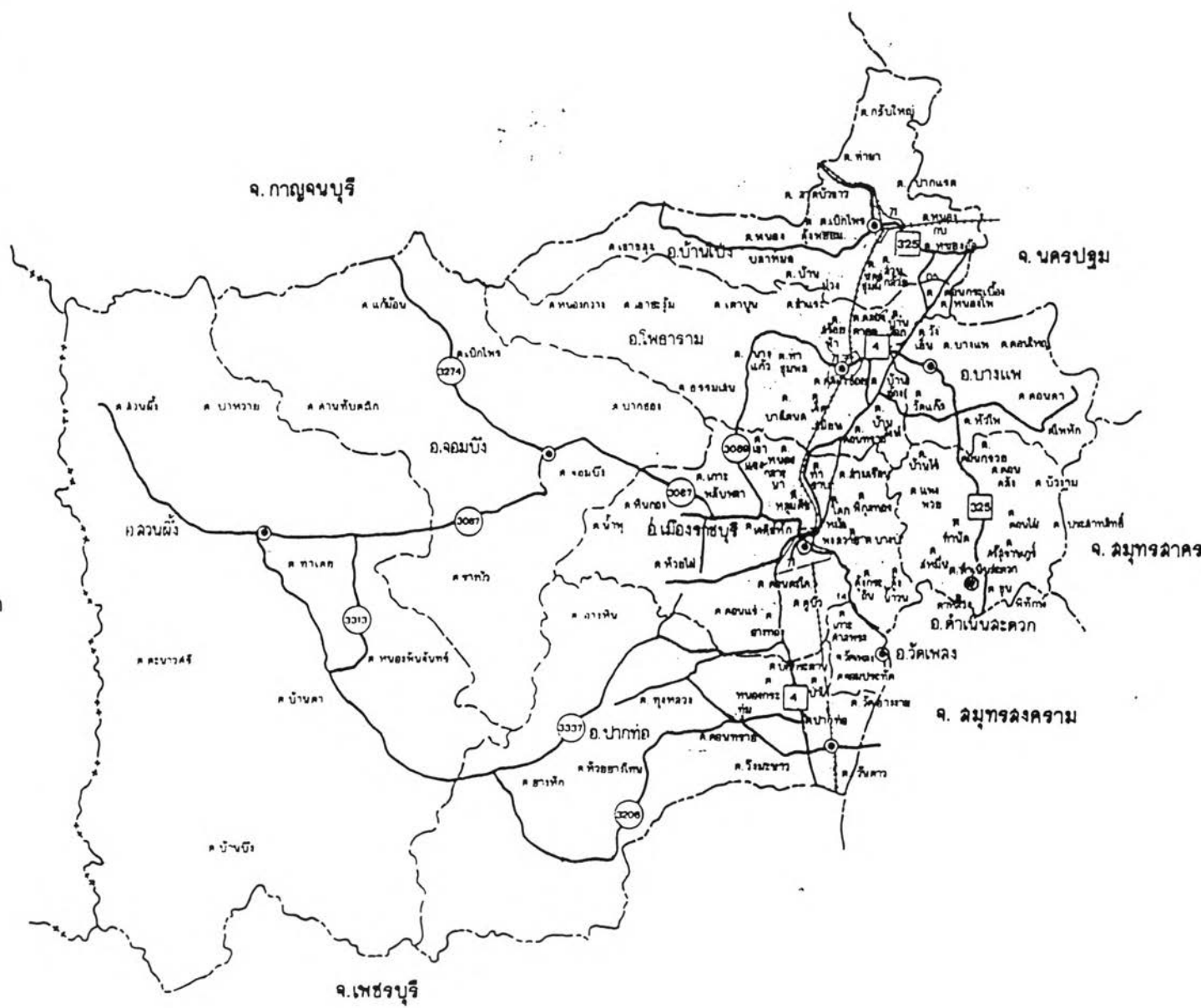
2) ที่ราบลุ่ม ได้แก่ บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลอง มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกหรือประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม อยู่ในพื้นที่บางส่วนของอำเภอเมือง อำเภอบ้านโป่งและอำเภอโพธาราม

3) ที่ราบต่ำ ได้แก่ บริเวณตอนปลายของแม่น้ำแม่กลอง ซึ่งมีน้ำขังลงตลอดทั้งปีเนื่องจากอิทธิพลของน้ำทะเลหนุนเข้ามาทางปากแม่น้ำ คลองดำเนินสะดวกและแควอ้อม ในส่วนที่ติดต่อกับจังหวัดสมุทรสงคราม อยู่ในพื้นที่อำเภอบางแพ อำเภอวัดเพลงและอำเภอดำเนินสะดวก ซึ่งมีคูคลองเชื่อมโยงกันมากกว่า 200 คลอง

3.1.4 สภาพภูมิอากาศจังหวัดราชบุรี

สภาพภูมิอากาศของจังหวัดราชบุรีโดยทั่วไปขึ้นอยู่กับอิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ ทำให้เกิดฤดูกาล 3 ฤดู คือ ฤดูร้อนเริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน ฤดูฝนตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคม และฤดูหนาวตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม

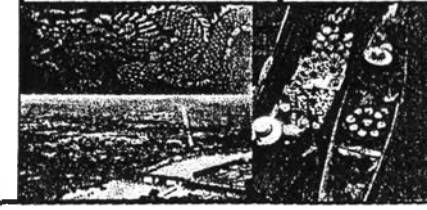
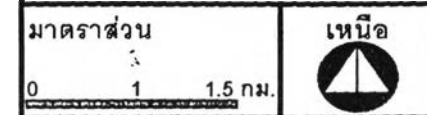
สภาพฝนในเขตจังหวัดราชบุรี จากสภาพพื้นที่ตั้งมีเทือกเขาตะนาวศรีกั้นอยู่ ทำให้พื้นที่ที่ติดกับเทือกเขา คือ อำเภอสวนผึ้งและบางส่วนของอำเภอจอมบึง มีฝนตกน้อยและเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีฝนตกน้อยที่สุดในประเทศ ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,000 - 1,250 มิลลิเมตรต่อปี จากข้อมูลของสถานีวัดน้ำฝนจำนวน 4 สถานี คือ สถานีอำเภอเมืองราชบุรี (47012) สถานีทดลองข้าว อำเภอเมืองราชบุรี (47092) สถานีการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย (ปตท.) บางแพ อำเภอเมืองราชบุรี (47170)

แผนที่ 3.1
 แสดง : จังหวัดราชบุรี
 สัญลักษณ์ :
 - - - - - เส้นแบ่งเขตประเทศ
 - - - - - เส้นแบ่งเขตจังหวัด
 - - - - - เส้นแบ่งเขตอำเภอ
 ———— เส้นทาคมนาคม

● ชัยมา ● สำนักผังเมือง

แนวทางการจัดการน้ำเสีย
 ที่สัมพันธ์กับการพัฒนาเมือง
 กรณีศึกษา : ชุมชนเมืองราชบุรี

3.1.5 ทรัพยากรธรรมชาติ

จังหวัดราชบุรีมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ทั้ง ป่าไม้ แม่น้ำลำคลองต่าง ๆ แหล่งแร่ธาตุที่สำคัญ และอื่น ๆ ซึ่งสามารถจำแนกเป็นประเภทได้ดังนี้

1) แร่ธาตุ ที่สำคัญที่สุดคือ ดิบุกคุณภาพดีแต่ปริมาณไม่มากนัก ซึ่งพบในเทือกเขาตะนาวศรีในอำเภอสวนผึ้ง ส่วนใหญ่เป็นแหล่งดิบุกจากการสะสมตัวของตะกอนแบบลานแร่อยู่ตามร่องน้ำที่ไหลผ่านเทือกเขา ในอดีตมีการทำเหมืองแร่ดิบุกหลายแห่ง บางแห่งมีร่องรอยการขุดหาแร่มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ หลังจากเกิดวิกฤตการณ์ราคาดิบุกตกต่ำใน พ.ศ. 2528 เหมืองหลายแห่งปิดตัวเองลง ปัจจุบันไม่มีการทำเหมืองแร่ดิบุกแล้ว เนื่องจากปริมาณแร่สำรองไม่เพียงพอ ส่วนแร่อื่น ๆ ที่เกิดร่วมกับดิบุก เช่น วุลแฟรม เฟลสปาร์ ควอตซ์ พบในปริมาณไม่มากนัก ปัจจุบันมีการทำเหมืองแร่เฟลสปาร์และควอตซ์อยู่บ้าง นอกจากนี้ยังมีเหมืองหินประดับแกรนิตหลายแห่งในอำเภอสวนผึ้ง

2) หินปูน สำหรับทำหินปูนเพื่อการก่อสร้าง อุตสาหกรรมปูนขาว และปูนแดง ในราชบุรีมีภูเขาหินปูนแผ่กระจายในบริเวณตำบลเบิกไพร ตำบลเขาแร้ง ตำบลปากช่อง ตำบลจอมบึง อำเภอจอมบึง ตำบลเขาชะงุ้ม ตำบลหนองกวาด ตำบลธรรมเสน ตำบลบางแก้ว อำเภอโพธาราม ตำบลหินกอง ตำบลน้ำพุ อำเภอเมือง และตำบลทุ่งหลวง ตำบลหนองกระทุ่ม อำเภอปากท่อ แหล่งระเบิดหินย่อยเพื่อการก่อสร้างและผลิตปูนขาวปูนแดงดั้งเดิมที่มีชื่อเสียงมาตั้งแต่ก่อนสมัยรัชกาลที่ 5 คือแหล่งหินปูนเขาสูง อำเภอเมือง การระเบิดหินปูนที่เขาส่งถูกสั่งระงับไปตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2530 เนื่องจากแหล่งหินอยู่ใกล้เขตโบราณสถาน ต่อมาทางราชการได้พิจารณาแหล่งหินปูนทดแทนในพื้นที่ใกล้เคียง คือแหล่งหินปูนเขาสามง่าม อำเภอปากท่อ ซึ่งมีปริมาณหินสำรองประมาณ 10 ปี สำหรับการผลิตปูนขาวและปูนแดงนั้น แต่เดิมใช้หินปูนจากเขาสูงซึ่งมีคุณภาพดี เนื่องจากมีปริมาณแคลเซียมคาร์บอเนตสูงและมีมลทินต่ำ เมื่อนำมาผลิตปูนขาวและปูนแดงจะได้ปูนคุณภาพดีกว่าแหล่งอื่น แต่ปัจจุบันก็หันมาใช้หินจากเขาสามง่ามเช่นเดียวกัน

3) ทราย

- ทรายแม่น้ำ ได้จากลำน้ำแม่กลองซึ่งมีชื่อเสียงในวงการก่อสร้างมานาน เนื่องจากรูปร่างทรายเป็นวงรีคล้ายไข่ปลา ทำให้ยึดเกาะติดกันได้ดีกว่าทรายทั่วไปที่มีรูปร่างเป็นเม็ดกลม มีหลักฐานบันทึกถึงการดูทรายจากลำน้ำแม่กลองในเขตราชบุรีตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 การดูทรายเริ่มมีมากในอำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธารามและอำเภอเมือง ตั้งแต่ราว 40 - 50 ปีก่อน ซึ่งเป็นช่วงที่การก่อสร้างขยาย

ตัวได้อย่างกว้างขวางทำให้หาดทรายหลายแห่งตลอดสองฝั่งแม่น้ำหายไปในระยะ
เวลาไม่นานนัก

หลังจากการสร้างเขื่อนวชิราลงกรณ์กั้นแม่น้ำแม่กลองเมื่อ พ.ศ. 2512
ปริมาณทรายในราชบุรีก็ลดลงเรื่อย ๆ จนหมดไปในที่สุด ปัจจุบันนี้มีการดูจากลำ
น้ำแควน้อยและแควใหญ่เท่านั้น

- ทรายบก เรียกอีกอย่างว่าทรายบ่อ หมายถึงทรายที่ได้จากชั้นทรายซึ่ง
อยู่ในน้ำใต้ดิน พบมากที่ตำบลท่าผา ตำบลกรับใหญ่และตำบลดอนเสลาใน
อำเภอบ้านโป่ง ซึ่งปัจจุบันมีการทำบ่อทรายในพื้นที่หลายพันไร่ นอกจากนั้นการ
ทำบ่อทรายบกยังกระจายตัวออกไปในพื้นที่ใกล้เคียง คือ อำเภอมือง อำเภอกำ
แพงแสน จังหวัดนครปฐม อำเภอท่าม่วงและอำเภอท่าเรือ จังหวัดกาญจนบุรี
ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นทางผ่านของลำรางสายเก่า

4) ดิน สำหรับอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมสำคัญ
เก่าแก่ของจังหวัด แหล่งดินอยู่ในบริเวณเกาะพลับพลา ตำบลหินกอง อำเภอมือง
และตำบลด่านทับตะโก อำเภोजอมบึง ซึ่งผลการวิเคราะห์พบว่าประกอบ
ด้วยแร่ดินชนิดเคลอิไลต์ อิลไลต์และควอตซ์

ปัจจุบันดินที่ใช้สำหรับผลิตเครื่องปั้นดินเผา เซรามิกและอิฐดินเผา ใช้ดิน
จากท้องนาบริเวณใกล้เคียงกับแหล่งผลิตแหล่งดินปั้นโถงอยู่ในบริเวณตำบลเจดีย์หัก
และหลุมดิน อำเภอมือง เป็นดินเหนียวสีแดงที่ชาวบ้านเรียกว่าดินมันปู ซึ่งได้
จากการเปิดหน้าดินท้องนาออกจนถึงความลึกระหว่าง 1-5 เมตร ส่วนแหล่งดิน
สำหรับผลิตอิฐดินเผาได้จากดินเหนียวท้องนาหรือดินเลน ที่ชาวบ้านเรียกว่าดิน
ระดับ นอกจากนี้ยังมีดินอีกระดับที่ชาวบ้านเรียกว่าดินนวล คือดินเหนียวจากท้อง
นาที่พบในบริเวณบ้านเขาลอยมูลโค ตำบลดอนตะโก อำเภอมือง เป็นดินที่มี
เนื้อแข็งละเอียด เหมาะสมสำหรับใช้ผสมน้ำทาเคลือบซีเมนต์ในขั้นตอนการทำแม่พิมพ์
สำหรับหล่อทองเหลือง

5) ป่าไม้ ส่วนใหญ่เป็นป่าโปร่ง ประเภทป่าดิบแล้ง ป่าดิบเขา และป่า
เบญจพรรณ ประกอบด้วยไม้ไผ่ ไม้รวก ไม้ยาง เต็ง รัง ประดู่ ตะเคียน และ
พรรณไม้ทั่วไปที่ไม่มีไม้สัก ปัจจุบันมีพื้นที่ป่าเหลือประมาณ 1,239,236.75 ไร่
หรือร้อยละ 38.16 ของพื้นที่จังหวัด และส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมที่ถูกบุก
รุกแผ้วถาง ยกเว้นในพื้นที่ตะวันตกเฉียงใต้ในพื้นที่อุทยานเฉลิมพระเกียรติไทย
ประจัน และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่น้ำภาชี ซึ่งติดต่อกับอุทยานแห่งชาติแก่ง
กระจาน จังหวัดเพชรบุรี ยังเป็นพื้นที่ป่าซึ่งมีพืชพรรณสัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์

6) แม่น้ำลำคลอง

- แม่น้ำแม่กลอง เป็นแม่น้ำสายสำคัญของภาคตะวันตก ต้นน้ำอยู่ในเขตเทือกเขาตะนาวศรี คือ แม่น้ำแควใหญ่ จากอำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก และแม่น้ำแควน้อย จากอำเภอสั่งขละบุรี จังหวัดกาญจนบุรี มาบรรจบกันเป็นแม่น้ำแม่กลองที่ตำบลปากแพรก อำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี ไหลผ่านจังหวัดราชบุรี ไปออกทะเลที่อ่าวไทยจังหวัดสมุทรสงคราม มีความยาวเฉพาะในเขตจังหวัดราชบุรี ประมาณ 67 กิโลเมตร
- แม่น้ำภาชี ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาตะนาวศรีในอำเภอสวนผึ้ง เป็นลำน้ำที่คดเคี้ยว ท้องน้ำชัน น้ำไหลเชี่ยว และไม่ค่อยมีน้ำในฤดูแล้ง ไหลผ่านอำเภอสวนผึ้ง และอำเภอจอมบึงไปรวมกับแม่น้ำแม่กลองที่จังหวัดกาญจนบุรี มีความยาวในเขตจังหวัดราชบุรีประมาณ 50 กิโลเมตร เป็นแหล่งน้ำสำคัญรองจากแม่น้ำแม่กลอง
- คลองดำเนินสะดวก เป็นคลองที่ขุดเชื่อมแม่น้ำท่าจีนที่ปากคลองบางยางจังหวัดสมุทรสาคร กับแม่น้ำแม่กลองที่ปากคลองบางนกแขวก จังหวัดสมุทรสงคราม ช่วงที่ผ่านอำเภอดำเนินสะดวกมีความยาว 12 กิโลเมตร เป็นเส้นทางคมนาคมและแหล่งน้ำสำคัญสำหรับการเกษตรกรรมในอำเภอดำเนินสะดวก
- ห้วยท่ามะเกลือ อยู่ในเขตท้องที่อำเภอเมืองราชบุรี และอำเภอปากท่อ
- ห้วยแม่ประจัน ต้นน้ำเกิดจากเขาฮีดในเทือกเขาตะนาวศรี เป็นแหล่งน้ำสำคัญในหมู่บ้านไทยประจัน อำเภอปากท่อ ไหลลงแม่น้ำภาชีและแม่น้ำเพชรบุรี

3.1.6 ประชากรจังหวัดราชบุรี

ประชากรในเขตจังหวัดราชบุรีประกอบด้วยชาวไทยท้องถิ่นดั้งเดิมและชาวไทยเชื้อสายจีน มอญ ลาว เขมรและกะเหรี่ยง ในปี พ.ศ.2540 มีจำนวน 814,575 คน เป็นชาย 404,047 คน หญิง 410,520 คน ประชากรประมาณร้อยละ 60 อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง อำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม โดยเฉพาะในเขตเทศบาล ประชากรส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 98 คริสต์ร้อยละ 1 อิสลามและอื่น ๆ ร้อยละ 1 มีวัดจำนวน 352 วัด โบสถ์ 11 แห่ง และมัสยิด 2 แห่ง

3.1.7 อาชีพและโครงสร้างรายได้

โครงสร้างการประกอบอาชีพของประชากร แบ่งเป็น การเกษตร ปลูกสัตว์ ประมง ร้อยละ 75 อุตสาหกรรมร้อยละ 12 ธุรกิจ พาณิชยกรรม บริการ ร้อยละ 10

ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจและอื่น ๆ ร้อยละ 3 รายได้ประชากรปี พ.ศ.2539 เฉลี่ยต่อหัวต่อปี 54,209 บาท

อุตสาหกรรมสำคัญคือ การประกอบตัวถังรถยนต์และเครื่องปั้นดินเผา (โองม้งกร)

พืชเศรษฐกิจสำคัญคือ ข้าว อ้อย ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง สับปะรด พืชสวนพืชล้มลุก

การประมงที่สำคัญคือ การเลี้ยงปลาตะเพียน ปลานิล ปลาช่อน กุ้ง ก้ามกราม

ปศุสัตว์สำคัญคือ โคเนื้อ โคน้ำ หมู เป็ด ไก่

3.2 ชุมชนเมืองราชบุรี

3.2.1 ประวัติการสร้างเมืองราชบุรี

เมืองราชบุรี ได้มีการสร้างและโยกย้ายไปหลายแห่ง ในอาณาบริเวณที่ไม่ห่างไกลจากกันมากนัก ตามหลักฐานที่ปรากฏเป็นที่สันนิษฐานและยืนยันดังนี้

การสร้างเมืองราชบุรีครั้งที่ 1 เมืองราชบุรีได้สร้างขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ.210 ที่บ้านไร่อยู่เรือ อำเภอเมืองราชบุรีปัจจุบันห่างจากที่ตั้งศาลากลางจังหวัดขณะนั้นไปทางทิศตะวันออกเฉียง 3 กิโลเมตร โดยปรากฏหลักฐานแนวกำแพงซึ่งจมอยู่ในน้ำและคูกันล้อมรอบอยู่ มีการตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้ประมาณ 3-4 ร้อยปี

การสร้างเมืองราชบุรีครั้งที่ 2 สมัยเจ้าเมืองอุทองเรืองอำนาจ ได้สร้างเมืองราชบุรีขึ้นใหม่บริเวณวัดมหาธาตุ ตำบลเจดีย์หัก อำเภอเมืองราชบุรี ปรากฏหลักฐานกำแพงเมืองทำด้วยดินหรือเนินดิน และค่ายคูอย่างชัดเจน (กำแพงนี้อยู่ด้านทิศตะวันตกปัจจุบัน ติดถนนสายราชบุรี-เขาสูง จากวัดช่องลมถึงหลักกิโลเมตรที่ 2) บริเวณเมืองมีอาณาเขตกว้างประมาณ 1 กิโลเมตร เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทิศเหนือติดต่อกับศาลากลางจังหวัดราชบุรีหลังเก่า ปัจจุบันภายในบริเวณกำแพงเมืองมีพระศรีมหาธาตุหรือพระพุทธรูปรางค์ สร้างเป็นแบบเดียวกับพระมหาธาตุจังหวัดลพบุรี ซึ่งสันนิษฐานว่า ได้สร้างขึ้นสมัยขอมเรืองอำนาจในราว พ.ศ. 1500 นอกจากนี้ก็มีพระปรางค์วัดมหาธาตุและวัดอรุณญิกกาवास อำเภอเมืองราชบุรี เป็นฝีมือแบบขอมซึ่งเป็นที่เข้าใจว่าก่อนสมัยของเจ้าเมืองอุทอง ขอมคงได้ขยายอำนาจเข้ามายึดครองอาณาเขตทวารวดีไว้ทั้งหมด ทำการปกครองทั้งเมืองราชบุรีและเพชรบุรี

การสร้างเมืองราชบุรีครั้งที่ 3 กระทำขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงพิจารณาเห็นว่า ที่ตั้งเมืองเดิมซึ่งอยู่ทางฝั่งตะวันตกหรือฝั่งขวาของแม่น้ำแม่กลองเสียเปรียบในเชิงยุทธศาสตร์กับพม่าที่มักเข้ามารุก

รานอยู่เสมอ ทางทุ่งเขางูทุ่งธรรมเสนและเขาชะงุ้ม ซึ่งด้านหลังเป็นแม่น้ำซึ่งยากแก่การถอยทัพเมื่อเสียที จึงได้โปรดเกล้าให้ย้ายเมืองไปตั้งทางฝั่งตะวันออกหรือฝั่งซ้ายของแม่น้ำแม่กลอง เพื่อให้ข้าศึกเข้าถึงตัวเมืองได้ยากขึ้นและมีทางถอยเมื่อเสียเปรียบ การย้ายเมืองครั้งนี้ได้กระทำขึ้นเมื่อวันอังคาร แรม 13 ค่ำ เดือน 6 ปีฉลู จุลศักราช 1179 รัตนโกสินทร์ศกที่ 36 ตรงกับวันที่ 15 พฤษภาคม 2360 มีการฉลอง 3 วัน ครั้นถึงวันพฤหัสบดี แรม 15 ค่ำ เวลา 07.00 น. ถึงกำหนดฤกษ์ฝั่งหลักเมือง หลังจากนั้นจึงสร้างกำแพงเมืองและสิ่งอื่น ๆ ต่อไป การสร้างกำแพงเมืองนี้ทำโดยวิธีก่ออิฐถือปูนรูปกำแพงใบเสมา ประกอบด้วยป้อม 6 ป้อม ประตู 6 ประตู มีอาณาเขตกว้าง 200 เมตร ยาว 800 เมตร ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของกรมการทหารช่าง และจังหวัดทหารบก ราชบุรี

การสร้างเมืองราชบุรีครั้งที่ 4 ในสมัยที่สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ชวง บุนนาค) เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในรัชสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มา สร้างตึกกรมและถนนหนทางฝั่งขวาหรือทิศตะวันตกของแม่น้ำแม่กลองไว้มาก (ตรงข้ามกับเมืองเดิมที่สร้างครั้งที่ 3 และใกล้กับกำแพงเมืองเดิมเมื่อสร้างครั้งที่ 2) เมื่อท่านถึงแก่พิราลัยก็ได้ทิ้งร้างไว้ กระทั่งมีการจัดระเบียบการปกครองท้องที่ออกเป็นมณฑลเป็นจังหวัดเมื่อ พ.ศ. 2438 ก็ทรงโปรดเกล้าให้เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ชวง บุนนาค) ซึ่งสมัยนั้นเป็นพระยาฤทธิชัย ผู้ว่าราชการเมืองเพชรมาเป็นข้าหลวงเทศาภิบาล ต่อมา พ.ศ. 2440 สมัยพระยามรินทรฤทธิชัย (เทียน บุนนาค) เป็นผู้ว่าราชการเมือง เห็นว่าในเมืองเดิมมีนายเรือนพวกเจ้ากรมการเก่า ๆ อยู่แออัดมีวัดชานข้างคือ วัดตาล (อมรินทราวาส) กับวัดท้ายเมืองซึ่งไม่มีทางขยายเมือง ส่วนฝั่งขวาเป็นที่ราบโล่งอาจขยายได้กว้างขวาง โรงร้านสรรพสินค้าก็เจริญอยู่ทางฝั่งตะวันตก ประกอบกับความจำเป็นเกี่ยวกับการป้องกันทัพพม่าก็ได้หมดไปแล้ว ความเหมาะสมอย่างครั้งก่อนของเมืองฝั่งตะวันออกก็สิ้นไป จึงได้ย้ายที่ว่าการเมืองมาอยู่แห่งเดียวกันกับศาลาว่าการมณฑลทางฝั่งขวา และเป็นที่ตั้งตัวเมืองต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้

3.2.2 สภาพทั่วไปของชุมชนเมืองราชบุรีปัจจุบันปี พ.ศ. 2542

สภาพทั่วไปของชุมชนเมืองราชบุรี มีการตั้งถิ่นฐานของชุมชนเกาะกลุ่มอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง มีจุดศูนย์กลางความหนาแน่นอยู่ที่บริเวณย่านพาณิชย์กรรมใจกลางเมืองแล้วขยายตัวออกไปตามแนวถนนสายหลักของเมือง จากการที่มีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่านและมีทางรถไฟสายใต้ผ่านตัวเมืองทำให้ชุมชนเมืองราชบุรีแยกออกเป็น 2 ส่วน ย่านที่เป็นย่านธุรกิจการค้าหรือย่านพาณิชย์กรรมได้แก่ บริเวณปากตะวันตกของ

ทางรถไฟประกอบด้วยตลาด โรงแรม โรงภาพยนตร์ อาคารร้านค้า ย่านอุตสาหกรรม และสถาบันราชการ ส่วนทางฟากตะวันออกของทางรถไฟ ซึ่งมีถนนมนตรีสุริยวงศ์เป็นเส้นทางหลักเป็นย่านพักอาศัย บริเวณพื้นที่ค่อนข้างเป็นที่ลุ่ม บริเวณย่านพาณิชย์กรรมที่สำคัญของเมืองซึ่งอยู่บริเวณศูนย์กลางเมืองปัจจุบันได้แก่ บริเวณริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง บริเวณถนนอัมรินทร์ ถนนไกรเพชรและกระจายออกไปตามถนนศรีสุริยวงศ์ลักษณะเป็นอาคารพาณิชย์ 3-4 ชั้นจำนวนมาก สำหรับอาคารบ้านพักอาศัยนั้นกระจายตัวอยู่ทั่วไปทุกย่านของเมือง ทางด้านตะวันออกของเมืองเป็นบริเวณชุมชนเก่าเป็นย่านที่พักอาศัยไม่หนาแน่นมากนัก ส่วนทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ บริเวณนี้อยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำแม่กลองเป็นเขตพื้นที่ทหารและเขตสุขภาพการกระจายตัวของชุมชนเกาะกลุ่มอยู่ตามถนนสายเลียบแม่น้ำส่วนใหญ่เป็นบ้านพักอาศัยและบริเวณตามแนวถนนเพชรเกษมสายใหม่ยังมีโรงงานเครื่องเคลือบดินเผา โรงเรียนและหมู่บ้านจัดสรรกระจายตัวอยู่ตามแนวถนน ส่วนถนนเพชรเกษมสายเก่าส่วนใหญ่เป็นบ้านพักอาศัย ดังแผนที่ 3.2 แสดงการกระจายตัวของชุมชนเมืองราชบุรี ปี พ.ศ. 2542

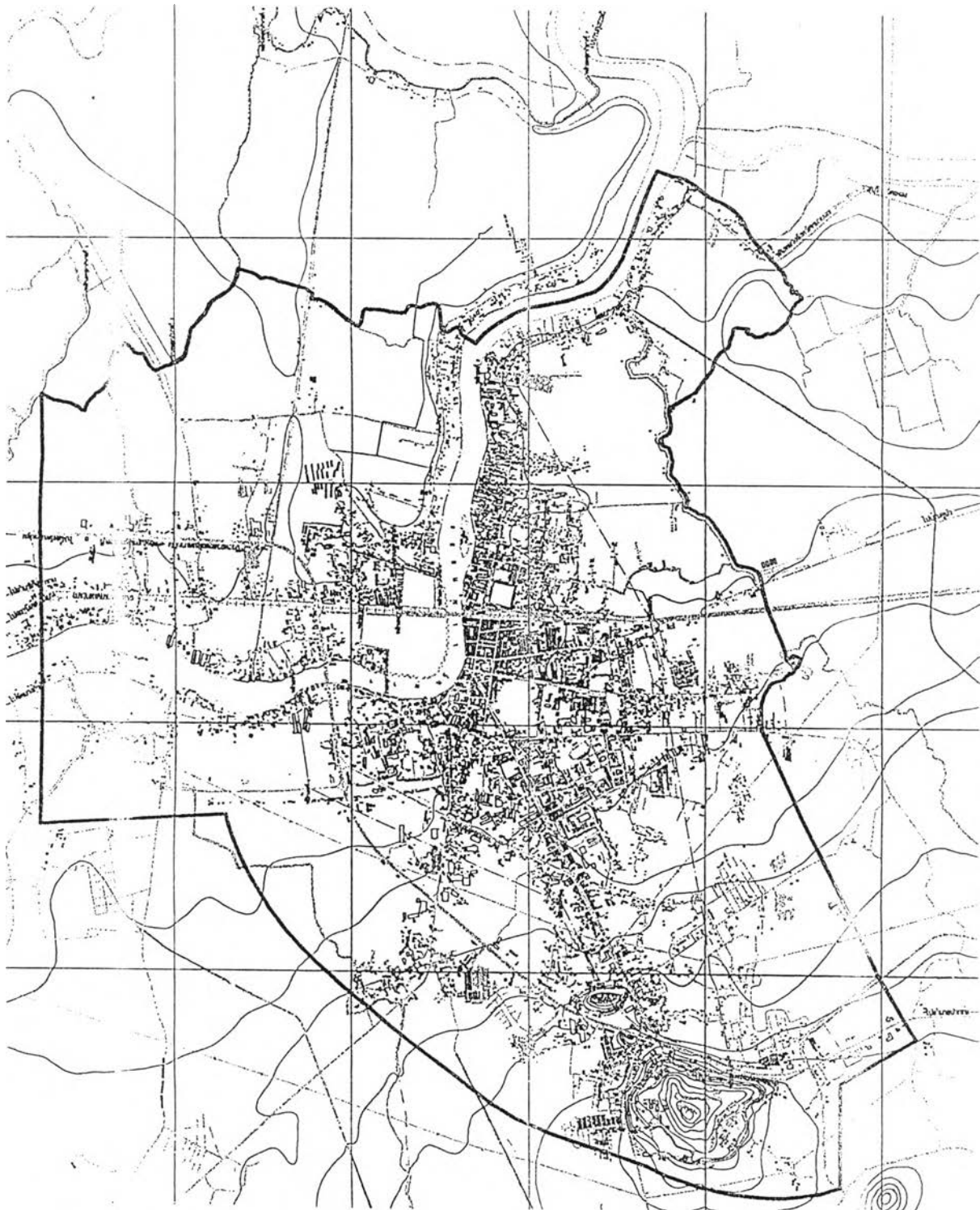
3.2.3 การให้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนเมืองราชบุรีปัจจุบัน พ.ศ. 2542

การใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนเมืองราชบุรี ในบริเวณที่เป็นย่านชุมชนยังปะปนกันอยู่ทั้งย่านพาณิชย์กรรม ย่านที่พักอาศัยและย่านอุตสาหกรรม

- ย่านพาณิชย์กรรม ย่านธุรกิจการค้าที่สำคัญของเมืองกระจุกตัวอยู่ริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง บริเวณถนนอัมรินทร์ ถนนไกรเพชร นอกจากนี้ยังเกาะตัวไปตามถนนศรีสุริยวงศ์ ถนนคทาวรร และถนนราษฎร์ยินดี ในลักษณะของอาคารพาณิชย์ ตึกแถว สถานบริการการค้าต่าง ๆ

- ย่านที่พักอาศัย กระจายตัวอยู่ทั่วไปในทุกย่านของเมือง มีสัดส่วนพื้นที่ประมาณร้อยละ 17.30 โดยมีความหนาแน่นมากอยู่บริเวณสองฝั่งแม่น้ำแม่กลองและขยายตัวต่อเนื่องตามแนวถนนต่าง ๆ ภายในชุมชนไปจนถึงเขาแก่นจันทร์ นอกจากนี้ยังมีโครงการหมู่บ้านจัดสรรหลายโครงการได้แก่ หมู่บ้านชิตชัยนิเวศน์ หมู่บ้านลานทอง หมู่บ้านร่มฟ้าคุรุสภา หมู่บ้านทิพย์นิเวศน์และการเคหะภูมิภาคราชบุรี เป็นต้น

- ย่านอุตสาหกรรม แหล่งอุตสาหกรรมกระจายอยู่ทั่วไปในชุมชน มีสัดส่วนพื้นที่ประมาณร้อยละ 3.30 โดยส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมประเภทโรงกลึง อู่ซ่อมรถ ซ่อมเครื่องยนต์และเชื่อมโลหะ รองลงมาได้แก่ประเภทซ่อมจักรยานยนต์และอุปกรณ์ยานพาหนะ ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 บริเวณด้ารณเหนือของชุมชนตั้งแต่ช่วงข้ามทางรถไฟสายใต้ และด้านใต้บริเวณเชิงเขาแก่นจันทร์ทางไปอำเภอปากท่อ

เครื่องหมาย

	แนวเขตผังเมือง		ทางรถไฟ
	ถนนคอนกรีต ถนนลาดยาง		เขื่อน
	ถนนลูกรัง พื้นถนนอ่อน		แนวระบายน้ำ
	สะพานคอนกรีต		อาคารพักอาศัย
	เขื่อนดิน เขื่อน กั้น		อาคารกึ่งพาณิชย์
	คลองส่งน้ำ		อาคารพาณิชย์
	เขตเทศบาล		อาคารอุตสาหกรรม
	เขตสุขาภิบาล (เขตเทศบาล)		อาคารราชการ

แนวทางการจัดการน้ำเสียที่สัมพันธ์กับการพัฒนาเมือง กรณีศึกษา ชุมชนเมืองราชบุรี	
แผนที่ 3.2 แสดงการกระจายตัวของชุมชนเมืองราชบุรี ปี พ.ศ.2542	
ที่มา สำนักผังเมือง	
มาตราส่วน	

และทางไปบ้านห้วยไผ่ สำหรับอุตสาหกรรมทำเครื่องเคลือบดินเผาและทำโอ่งมังกรซึ่งเป็นอุตสาหกรรมที่มีชื่อเสียงของจังหวัดราชบุรีนั้นมีจำนวนประมาณ 48 แห่ง โดยส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณถนนเพชรเกษมสายเก่าจนถึงถนนเขาสูง

- สถาบันบริการทางสังคม ได้แก่ สถาบันการศึกษา สถาบันราชการ ศาสนสถาน มีสัดส่วนพื้นที่ประมาณร้อยละ 6.70

ผังแผนที่ 3.3 แสดงการใช้ที่ดินชุมชนเมืองราชบุรี ปี 2542

3.2.3 การใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนเมืองราชบุรีปัจจุบัน ปี พ.ศ.2542

การใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ชุมชนเมืองราชบุรีแบ่งเป็น 8 ประเภท โดยมีองค์ประกอบการใช้ที่ดินแต่ละประเภทดังนี้

1) ย่านที่พักอาศัย การใช้ที่ดินประเภทย่านที่พักอาศัยมีการใช้เนื้อที่จำนวน 9,843 ไร่ ซึ่งเป็นเนื้อที่รวมกันระหว่างที่พักอาศัยหนาแน่นน้อยและที่พักอาศัยหนาแน่นปานกลาง ส่วนย่านที่พักอาศัยที่มีความหนาแน่นมากจะปะปนอยู่กับย่านพาณิชยกรรม บริเวณริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง บริเวณถนนอัมรินทร์ ถนนไกรเพชร บริเวณที่มีความหนาแน่นปานกลางขยายตัวต่อเนื่องตามแนวถนนต่าง ๆ เช่น ถนนศรีสุริยวงศ์ ถนนมนตรีสุริยวงศ์

ถนนคชาธร ถนนราชฎารยินดี เป็นต้น ส่วนบริเวณรอบ ๆ ชุมชนเมืองเป็นบริเวณที่พักอาศัยหนาแน่นน้อย สำหรับชุมชนที่พักอาศัยแห่งใหม่ที่เป็นหมู่บ้านจัดสรรมักมีความหนาแน่นเฉพาะตัวปานกลาง โดยหมู่บ้านจัดสรรมีทั้งสิ้น 6 โครงการ เป็นโครงการของเอกชน 5 โครงการและโครงการของการเคหะแห่งชาติ 1 โครงการ ดังแผนที่ 3.4 แสดงการกระจายตัวการใช้ที่ดินประเภทที่พักอาศัย ปี พ.ศ. 2542

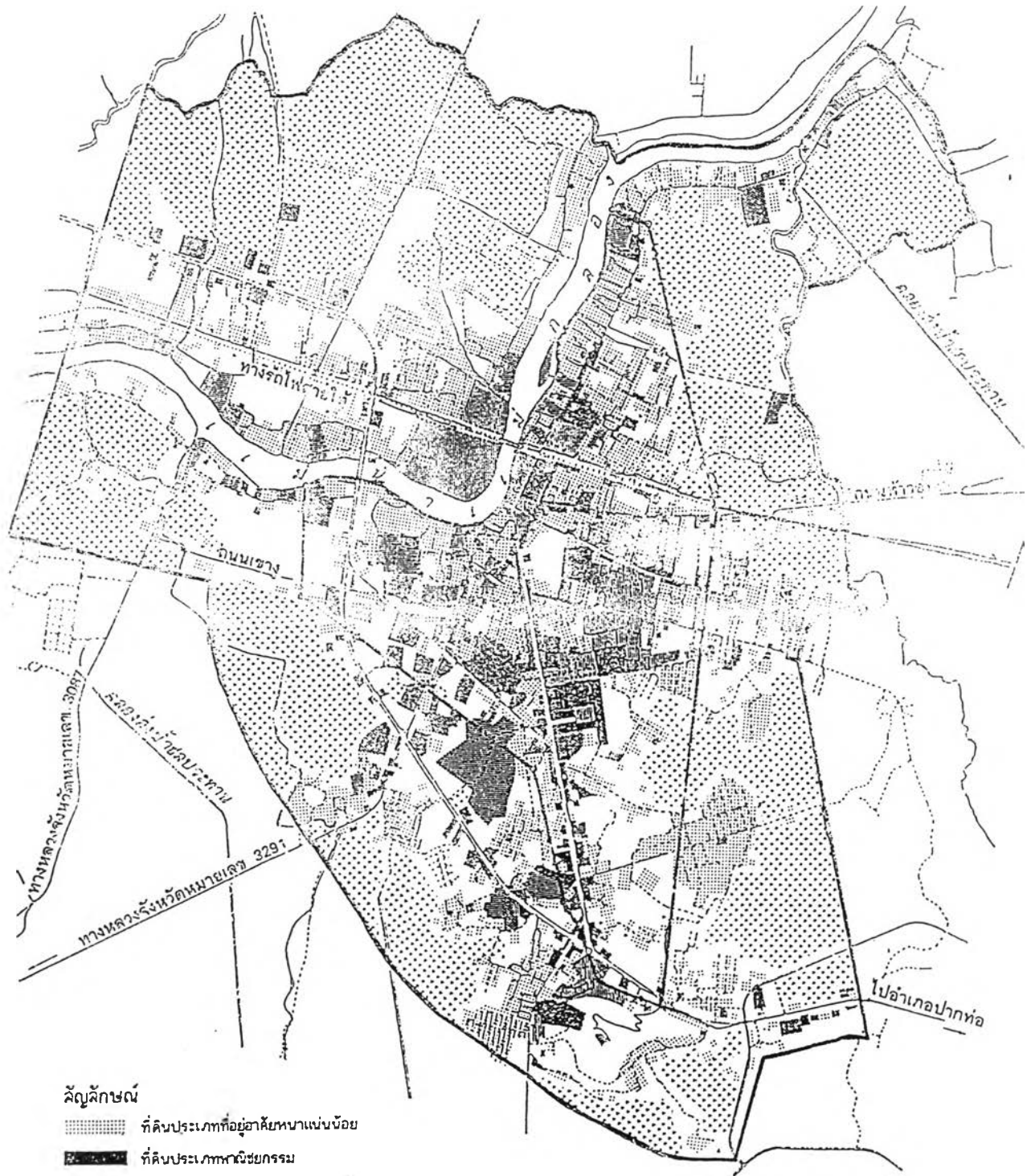
2) ย่านพาณิชยกรรม การใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมมีการใช้เนื้อที่ทั้งสิ้น 663 ไร่ย่านพาณิชยกรรมจะกระจุกตัวหนาแน่นซึ่งมีกิจกรรมต่าง ๆ หลายประเภทปะปนกันอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง บริเวณถนนอัมรินทร์ ถนนไกรเพชร และถนนย่อยต่าง ๆ นอกจากนี้ยังเกาะตัวกระจายเป็นรัศมีออกไปตามถนนศรีสุริยวงศ์ ถนนมนตรีสุริยวงศ์ ถนนคชาธร ถนนราชฎารยินดี ถนนเขาสูงและถนนรถไฟ โดยเฉพาะอย่างยิ่งย่านการค้าใหม่เกิดขึ้นบริเวณจุดตัดถนนศรีสุริยวงศ์ตัดกับถนนเพชรเกษมสายใหม่ ส่วนถนนสายอื่น ๆ รวมทั้งถนนเพชรเกษมทั้งสายเก่าและสายใหม่มีอาคารพาณิชย์กระจายอยู่ทั่วไป ลักษณะของอาคารพาณิชย์ต่าง ๆ ประกอบด้วย ร้านค้าและบริการขนาดเล็กในอาคารพาณิชย์ ร้านค้าขนาดใหญ่หรือสถานบริการต่าง ๆ เช่น ค้าวัสดุก่อสร้าง สถานบริการน้ำมัน บริษัท ห้างร้าน โรงแรม แหล่งบันเทิง และตลาดสดซึ่งมี 3 แห่ง ได้แก่ ตลาดสด

เทศบาล ตลาดศรีเมืองและตลาดทรัพย์สิน ดังแผนที่ 3.5 แสดงการกระจายตัวของการใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม ปี พ.ศ. 2542

3) ย่านสถาบันราชการ การใช้ที่ดินประเภทสถาบันราชการนี้มีการใช้เนื้อที่ทั้งสิ้น 429 ไร่ หน่วยงานราชการต่าง ๆ จะรวมตัวกันเป็นศูนย์ราชการอยู่ระหว่างถนนสมบุญกู่กับถนนเสือป่า โดยเป็นที่ตั้งของศาลากลางจังหวัด ที่ว่าการอำเภอเมืองราชบุรี สำนักงานระดับจังหวัดหลายหน่วยงาน โดยทางตอนเหนือของศาลากลางจังหวัดเป็นสนามกีฬาากลาง ด้านตะวันออกเป็นโรงพยาบาลราชบุรี โรงพยาบาลแม่และเด็กอยู่ตอนเหนือติดถนนศรีสุริยวงศ์ นอกจากนี้ยังมีสถานที่ราชการอื่น ๆ กระจายไปตามถนนเสือป่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณสุข สำหรับเทศบาลเมืองราชบุรีตั้งอยู่ริมถนนศรีสุริยวงศ์บริเวณศูนย์กลางเมืองโดยรอบจุดบรรจบของถนนคทาธร ถนนไกรเพชร ถนนศรีสุริยวงศ์และถนนอัมรินทร์เป็นศูนย์ราชการเดิม ซึ่งในปัจจุบันยังคงมีหน่วยงานราชการตั้งอยู่หลายหน่วยงาน บริเวณด้านเหนือเขาแก่นจันทร์เป็นย่านสถาบันราชการใหม่ มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับแรงงานและศูนย์เครื่องจักรกลตั้งอยู่ด้านตะวันออกของทางรถไฟ บนถนนมนตรีสุริยวงศ์เป็นที่ตั้งของเรือนจำกลางจังหวัดราชบุรี ส่วนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำแม่กลองตรงข้ามย่านการค้าเป็นที่ตั้งของค่ายภานุรังษีและหน่วยงานทหารหลายหน่วยงานรวมทั้งโรงพยาบาลค่ายภานุรังษี ดังแผนที่ 3.6 แสดงการใช้ที่ดินประเภทสถาบันราชการ ปี พ.ศ. 2542

4) ย่านอุตสาหกรรมและคลังสินค้า การใช้ที่ดินประเภทนี้มีเนื้อที่รวมกันทั้งสิ้น 787 ไร่โดยส่วนใหญ่เป็นโรงงานขนาดเล็ก เช่น โรงกลึง ชูซ่อมรถ ช่อมเครื่องยนต์ เชื่อมโลหะ และซ่อมยานพาหนะต่าง ๆ รวมตัวกันอยู่ในย่านพาณิชยกรรมและกระจายตัวตามถนนสายต่าง ๆ เช่น ถนนเพชรเกษม ถนนศรีสุริยวงศ์ ถนนมนตรีสุริยวงศ์ เป็นต้น ส่วนอุตสาหกรรมดั้งเดิม เช่น โรงงานผลิตเครื่องปั้นดินเผาและโถ่งดินเผา ตั้งอยู่บริเวณถนนเพชรเกษมสายเก่าและถนนเขาสูงด้านเจดีย์หัก ดังแผนที่ 3.7 แสดงการใช้ที่ดินประเภทอุตสาหกรรมและคลังสินค้า ปี พ.ศ. 2542

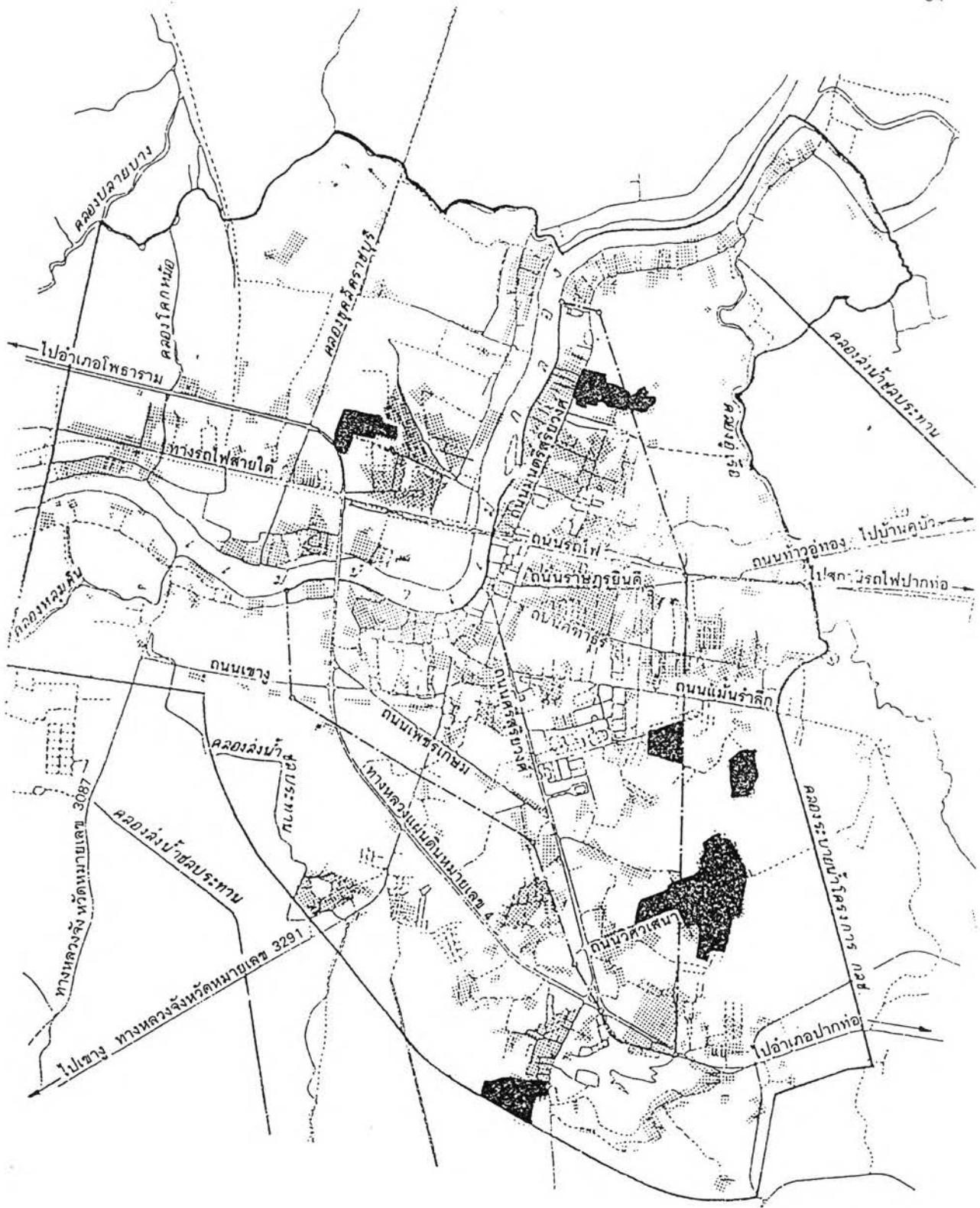
5) ศาสนสถาน การใช้ที่ดินประเภทศาสนสถานนี้มีการใช้เนื้อที่ทั้งสิ้น 508 ไร่ ซึ่งชุมชนเมืองราชบุรีมีศาสนสถานรวมกันทั้งสิ้น 34 แห่ง ประกอบด้วยวัดในพุทธศาสนา คริสต์ อิสลามและศาสนาอื่น ๆ เช่น ศาลเจ้า ศาลหลักเมือง เป็นต้น ซึ่งอาคารศาสนสถานเหล่านี้กระจายอยู่ทั่วไปในเขตชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนทั้งในเขตเทศบาล ในหมู่บ้าน ดังแผนที่ 3.8 แสดงการใช้ที่ดินประเภทศาสนสถาน ปี พ.ศ. 2542

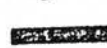

สัญลักษณ์

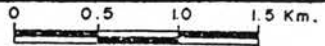

- ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย
- ที่ดินประเภทพาณิชย์ยกรรม และที่อยู่อาศัยหนาแน่น
- ที่ดินประเภทอุตสาหกรรม
- ที่ดินประเภทคลังสินค้า
- ที่ดินประเภทสถาบันศาสนา
- ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา
- ที่ดินประเภทสถาบันราชการ
- การสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ
- ที่ดินประเภทเกษตรกรรม
- เขตผังเมืองรวม
- เขตเทศบาล

แนวทางการจัดการน้ำเสียที่สัมพันธ์กับการพัฒนาเมือง กรณีศึกษา ชุมชนเมืองราชบุรี	
แผนที่ 3.9 แสดงการใช้ที่ดิน	
ที่มา สำนักผังเมือง	
0 0.5 1.0 1.5 Km.	
	

สัญลักษณ์

- บ้านจัดสรร
- ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่นน้อย

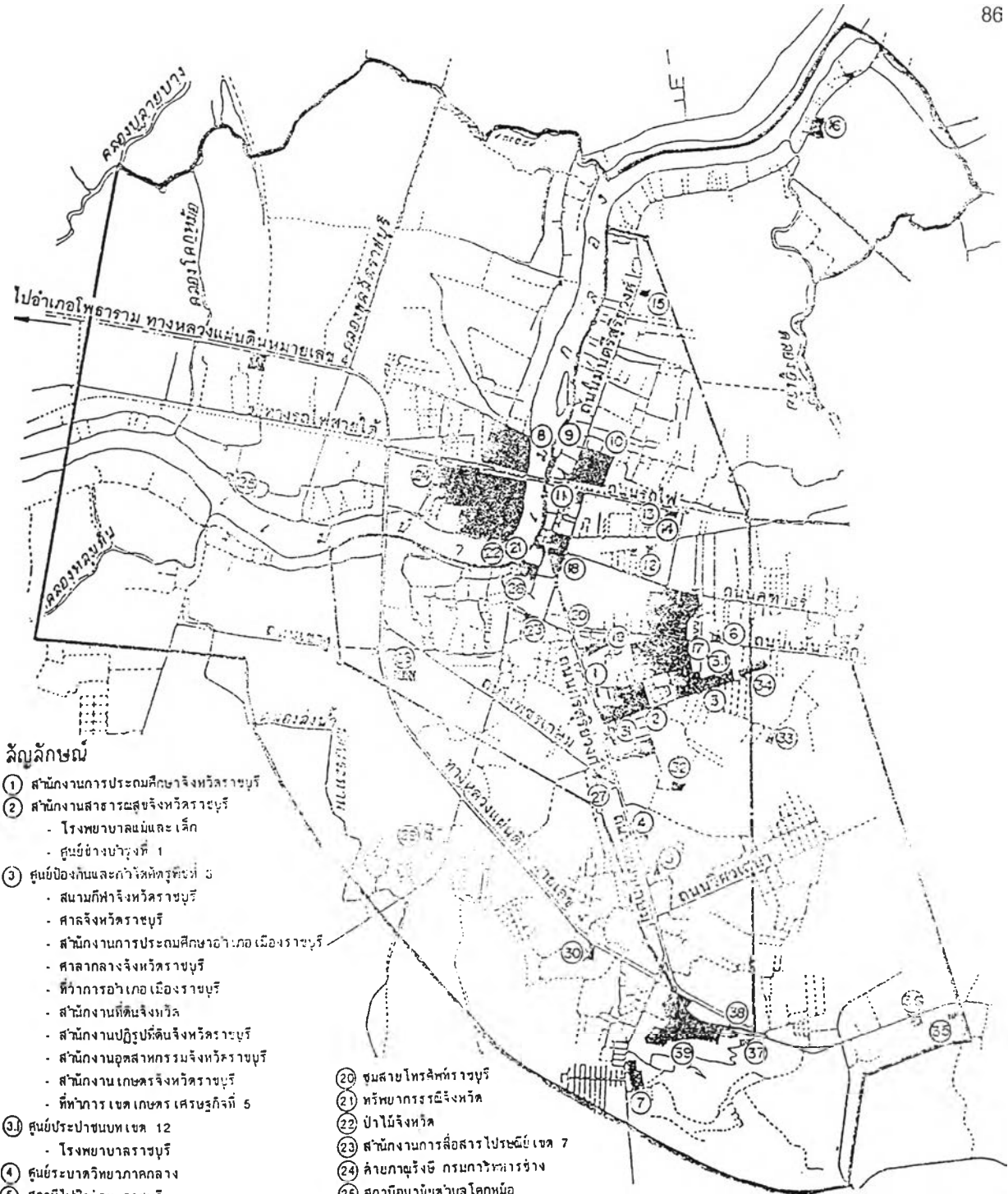
แนวทางการจัดการน้ำเสียที่สัมพันธ์กับการพัฒนาเมือง	
กรณีศึกษา ชุมชนเมืองราชบุรี	
แผนที่ 3.4 แสดงการใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัย	
ที่มา สำนักผังเมือง	
	
	

สัญลักษณ์

- ① บิมน้ำมันศาลเทือกข์
- ② บิมน้ำมันการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย
- ③ บิมน้ำมันการปิโตรเลียม
- ④ ศาลาศรีเมือง
- ⑤ บิมน้ำมันเอสโซ่
- ⑥ บิมน้ำมันการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย
- ⑦ บิมน้ำมันโมบิล
- ⑧ ศาลาควัด
- ⑨ โรงแรมอารยะ, โรงแรมน้ำฉิน
- ⑩ ฝายฝนกัศตาคาร, ฝายฝนฉับ, ฝายฝนคาราโอเกะ
- ⑪ บิมน้ำมันการปิโตรเลียม
- ⑫ บิมน้ำมันศาลเทือกข์
- ⑬ บิมน้ำมันการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย

<p>แนวทางการจัดการน้ำเสียที่สัมพันธ์กับการพัฒนาเมือง</p> <p>กรณีศึกษา ชุมชนเมืองราชบุรี</p>	
<p>แผนที่ 3.๕ แสดงการใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม</p>	
<p>ที่มา สำนักผังเมือง</p>	
<p>0 0.5 1.0 1.5 Km.</p>	

สัญลักษณ์

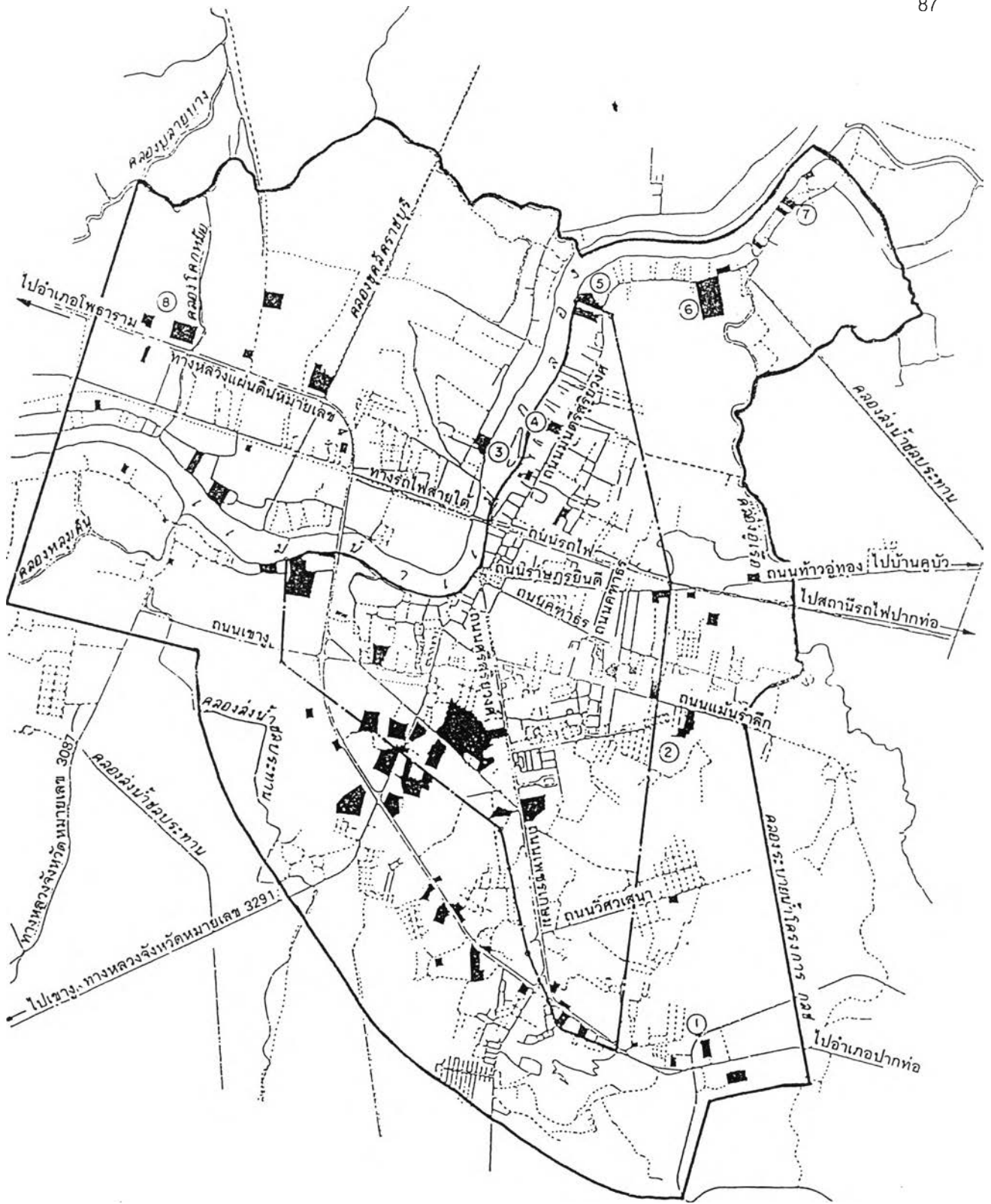
- ① สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดราชบุรี
- ② สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดราชบุรี
 - โรงพยาบาลแม่และเล็ก
 - ศูนย์บำบัดวัณโรคที่ 1
- ③ ศูนย์ป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่ 5
 - สนามกีฬาจังหวัดราชบุรี
 - ศาลจังหวัดราชบุรี
 - สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองราชบุรี
 - ศาลากลางจังหวัดราชบุรี
 - ที่ว่าการอำเภอเมืองราชบุรี
 - สำนักงานที่ดินจังหวัด
 - สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดราชบุรี
 - สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดราชบุรี
 - สำนักงานเกษตรจังหวัดราชบุรี
 - ที่ทำการเขตเกษตรเศรษฐกิจที่ 5
- ④ ศูนย์ประชาสัมพันธ์เขต 12
 - โรงพยาบาลราชบุรี
- ⑤ ศูนย์ระบดวิทยาลากลาง
- ⑥ สถานีไฟฟ้าย่อย ราชบุรี
- ⑦ สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
- ⑧ สำนักงานแรงงานจังหวัดราชบุรี
 - หน่วยงานบริการทางช่างกรมทรัพยากรธรณี
- ⑨ สำนักงานเหล่ากาชาดราชบุรี
- ⑩ ศูนย์บริการสาธารณสุขเทศบาลเมืองราชบุรี
- ⑪ เรือนจำกลางราชบุรี (เรือนจำพิเศษราชบุรี)
- ⑫ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์
- ⑬ สำนักงานสหกรณ์ราชบุรี
- ⑭ สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์
- ⑮ สถานีรถไฟราชบุรี
- ⑯ สำนักงานปฏิรูปที่ดินจังหวัดราชบุรี
- ⑰ หน่วยงานอาชีพเลี้ยงสุกร เรือนจำกลางราชบุรี
- ⑱ โรงพยาบาลราชบุรี
- ⑲ สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองจังหวัดราชบุรี
 - ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขราชบุรี
 - สถานธนาภิบาลเทศบาลเมืองราชบุรี
 - สำนักงานศึกษาธิการเขต 5
 - ศาลแขวงจังหวัดราชบุรี
- ⑳ ชมสายโทรทัศน์ราชบุรี
- ㉑ ทริพการธรรมจังหวัด
- ㉒ ป่าไม้จังหวัด
- ㉓ สำนักงานการสื่อสารไปรษณีย์เขต 7
- ㉔ ค่ายกาฬรังษิ กรมการทหารช่าง
- ㉕ สถานีอนามัยตำบลโคกหม้อ
- ㉖ สำนักงานการสื่อสารไปรษณีย์เขต 7
- ㉗ สำนักงานจังหวัดจันทบุรีเขต 303 ราชบุรี
- ㉘ โรงสูบน้ำประปา
 - สำนักงานป่าไม้จังหวัดราชบุรี
 - สำนักงานสถิติแห่งชาติราชบุรี
 - สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดราชบุรี
- ㉙ สถานีอนามัยตำบลเจดีย์หัก
- ㉚ สำนักงานการไฟฟ้าจังหวัดราชบุรี
- ㉛ สถานีขนส่งราชบุรี
- ㉜ ศูนย์โรคเรื้อนเขต 4 ราชบุรี สถาบันบำบัดโรคผิวหนัง
- ㉝ ศูนย์วิชาการจังหวัด
- ㉞ สำนักงานสุขาภิบาลเขต 7
- ㉟ สหกรณ์การเกษตรเมืองราชบุรี 2
- ๓๐ สำนักงานขนส่งจังหวัดราชบุรี
- ๓๑ สถานีผสมเทียม อ.เมืองราชบุรี
- ๓๒ ศูนย์เครื่องจักรกล
- ๓๓ แขวงทางหลวงจังหวัดราชบุรี

แนวทางการจัดการน้ำเสียที่สัมพันธ์กับการพัฒนาเมือง
กรณีศึกษา ชุมชนเมืองราชบุรี

แผนที่ 3.6 แสดงการใช้ที่ดินประเภทสถาบันราชการ

ที่มา สำนักงานผังเมือง

0 0.5 1.0 1.5 Km.

สัญลักษณ์

- ① โรงโรงแปรรูปน้ำดื่ม
- ② โรงทอผ้าไหมอะเอะเอ็ง
- ③ โรงโรงแปรรูปผลไม้
- ④ โรงพิมพ์, ทศบาลเมืองราชบุรี
- ⑤ โรงงานอุตสาหกรรมผลผลิตไหม จังหวัดราชบุรี
- ⑥ กิจการศิลปกรรม
- ⑦ ราชพัสดุ
- ⑧ โรงพิมพ์อุตสาหกรรม

แนวทางการจัดการน้ำเสียที่สัมพันธ์กับการพัฒนาเมือง

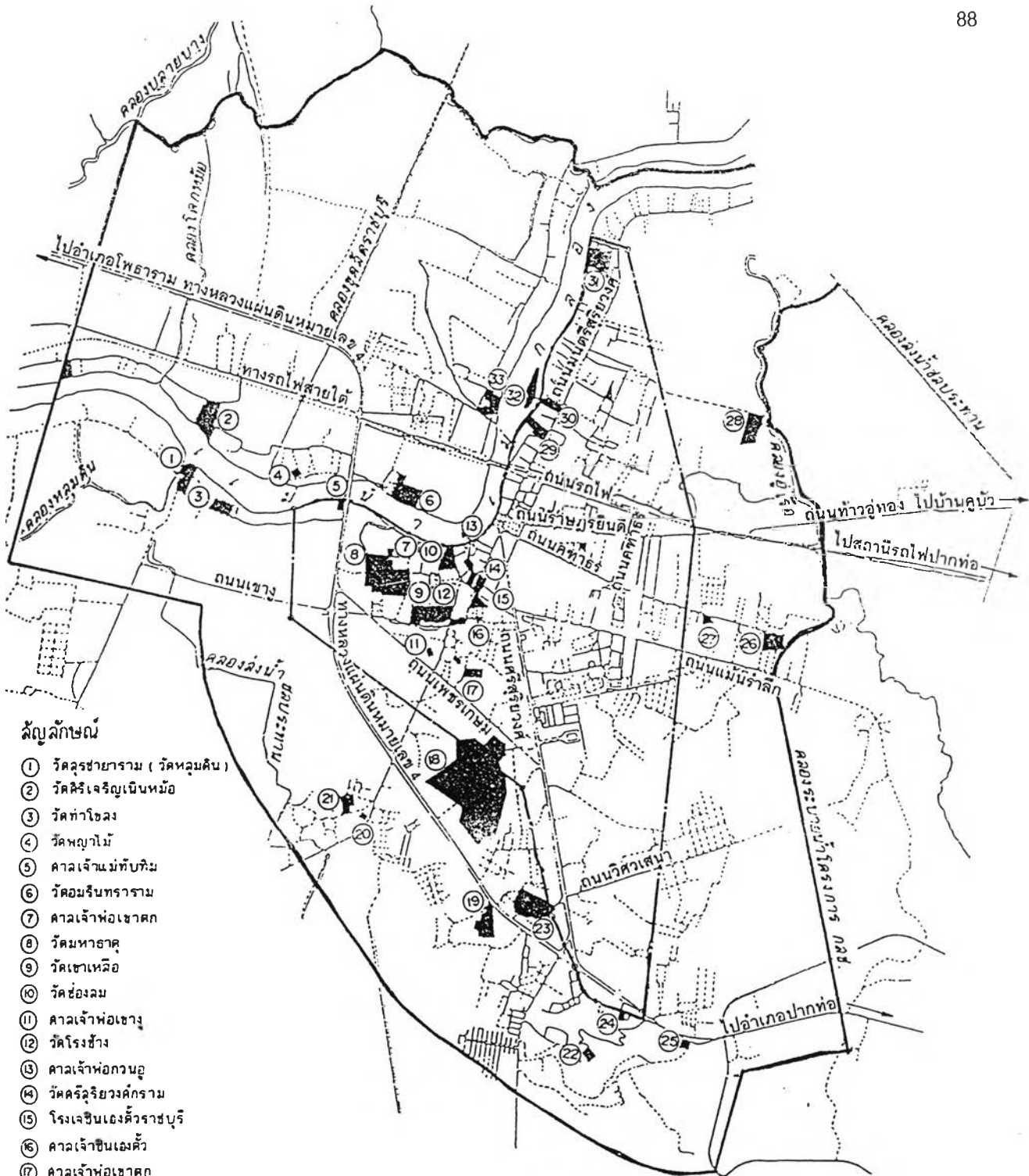
กรณีศึกษา ชุมชนเมืองราชบุรี

แผนที่ 3.7 แสดงการใช้ที่ดินประเภทอุตสาหกรรม

ที่มา สำนักผังเมือง

0 0.5 1.0 1.5 Km.

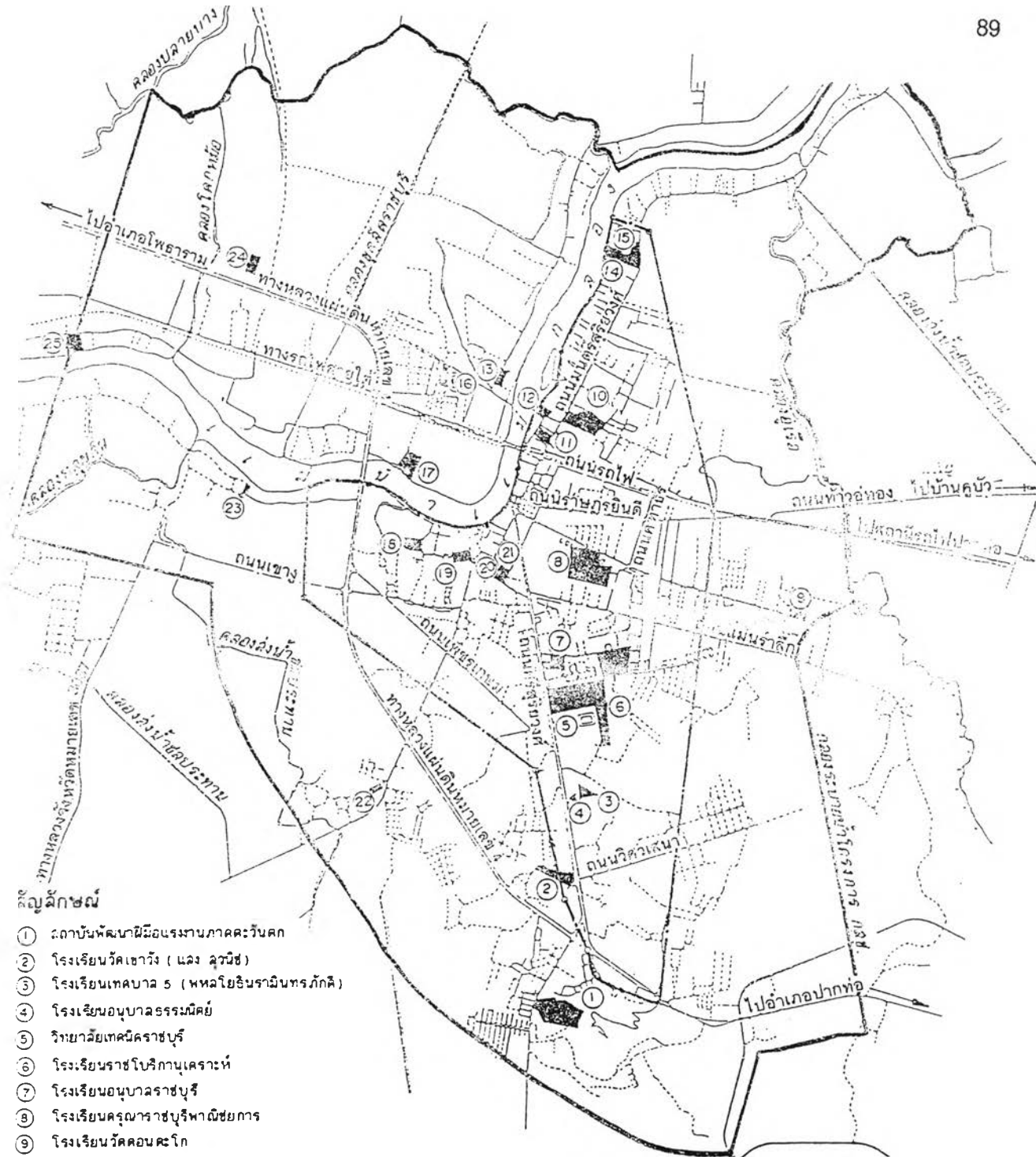

สัญลักษณ์

- ① วัดสุทธจินดา (วัดหลุมดิน)
- ② วัดศิริเจริญนิรมิต
- ③ วัดท่าโสม
- ④ วัดพญาไผ่
- ⑤ ศาลเจ้าแม่ทับทิม
- ⑥ วัดอมรินทร์าราม
- ⑦ ศาลเจ้าพ่อเขาตก
- ⑧ วัดมหาธาตุ
- ⑨ วัดเขาเหล็ก
- ⑩ วัดช่องลม
- ⑪ ศาลเจ้าพ่อเขาสูง
- ⑫ วัดโรงช้าง
- ⑬ ศาลเจ้าพ่อกวนอู
- ⑭ วัดศรีสุริยวงค์กราม
- ⑮ โรงเรียนเด็งดีวราชบุรี
- ⑯ ศาลเจ้าชินเอ็งคิ้ว
- ⑰ ศาลเจ้าพ่อเขาตก
- ⑱ อุทยานมรดกโบราณราชบุรี
- ⑲ วัดทุ่งศาล
- ⑳ เจดีย์หัก
- ㉑ วัดเจติยาราม (เจดีย์หัก)
- ㉒ วัดพุทธนิรมิตโรคนคราย (ชัยวัฒน์จตุรทิศ)
- ㉓ วัดเขาวัง
- ㉔ ศาลเจ้าพระยาจักรี
- ㉕ ศาลเจ้าแม่แก้วจันทร์
- ㉖ วัดคอนตะโก
- ㉗ มัลลย์
- ㉘ สำนักสงฆ์บ้านไร่
- ㉙ วัดมัสตนาถบุรีวัด
- ㉚ วัดศรีชมภูราชบุรุษรัตนาราม
- ㉛ วัดเทพาวาด
- ㉜ วัดท้ายเหมือง
- ㉝ วัดมัสตนาถบุรีวัด

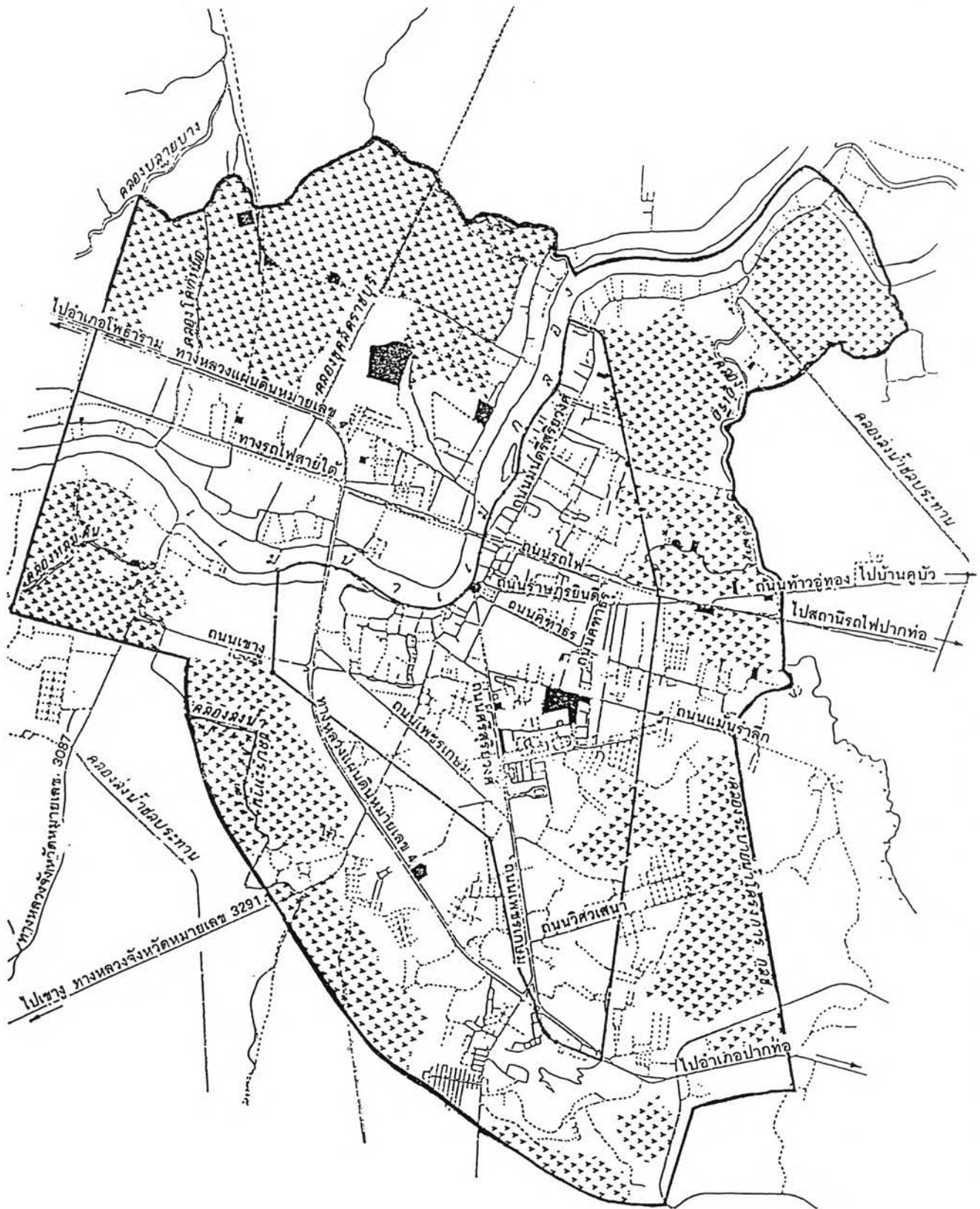
แนวทางการจัดการน้ำเสียที่สัมพันธ์กับการพัฒนาเมือง	
กรณีศึกษา ชุมชนเมืองราชบุรี	
แผนที่ 3.6 แสดงการใช้ที่ดินประเภทศาสนสถาน	
ที่มา สำนักผังเมือง	
มาตราส่วน	

สัญลักษณ์

- ① สถาบันพัฒนามีมีอเนจรงงานภาคตะวันออกเฉียง
- ② โรงเรียนวัดเขาวัง (แฉง ลูวนิช)
- ③ โรงเรียนเทศบาล 5 (พหลโยธินจามินทรภักดี)
- ④ โรงเรียนอนุบาลธรรมนิคย์
- ⑤ วิทยาลัยเทคนิคราชบุรี
- ⑥ โรงเรียนราชโปลีกานุเคราะห้
- ⑦ โรงเรียนอนุบาลราชบุรี
- ⑧ โรงเรียนครุณาราชบุรีพาณิชย์การ
- ⑨ โรงเรียนวัดคอนคะโก
- ⑩ โรงเรียนเบญจมาชูทิศ
- ⑪ โรงเรียนลารพัคข้างราชบุรี
- ⑫ โรงเรียนเทศบาล 1 (วัดศีลคณารถบุรีวัตร)
- ⑬ โรงเรียนวัดท้ายเหมือง
- ⑭ โรงเรียนเทคโนโลยีภาคตะวันออกเฉียง
- ⑮ โรงเรียนเทศบาล 3 (เทศบาลฉงเคราะห้)
- ⑯ โรงเรียนกองทัพบกอุปถัมภ์โยธินวิทยา
- ⑰ โรงเรียนวัดชัยรัตนาราม (กุคเนเรคณ์ทญูวิทย์)
- ⑱ โรงเรียนวัดมหาธาตุวรวิหาร
- ⑲ โรงเรียนเทศบาล 2 (วัดชองฉม)
- ⑳ โรงเรียนราชบุรีวิทยา (หีบูลย์ฉงครามอุปถัมภ์)
- ㉑ โรงเรียนราชบุรีบริหารธุรกิจ
- ㉒ โรงเรียนวัดเจติยาราม (บัณฑิตประษาน้อยพาณิชย์)
- ㉓ โรงเรียนวัดท่าโฆง
- ㉔ โรงเรียนโปสัเทคนิคราชบุรี
- ㉕ โรงเรียนบางลี่ (วุฒิพันธ์วิทยา)

แนวทางการจัดการน้ำเสียที่สัมพันธ์กับการพัฒนาเมือง กรณีศึกษา ชุมชนเมืองราชบุรี	
แผนที่ 3.9 แสดงการใช้ที่ดินประเภทสถานับการศึกษา ปี พ.ศ.2542	
ที่มา สำนักผังเมือง	
มาตราส่วน	

สัญลักษณ์

- บุคคลตัว
- พื้นที่เกษตรกรรม

แนวทางการจัดการน้ำเสียที่สัมพันธ์กับการพัฒนาเมือง	
กรณีศึกษา ชุมชนเมืองราชบุรี	
แผนที่ 3.10 แสดงการใช้ที่ดินประเภทสวนสาธารณะ	
และเกษตรกรรม ปี พ.ศ.2542	
ที่มา สำนักผังเมือง	
มาตราส่วน	

6) สถาบันการศึกษา การใช้ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษามีเนื้อที่ทั้งสิ้น 189 ไร่ ประกอบด้วย โรงเรียนอนุบาล ประถม มัธยมศึกษา ทั้งของรัฐบาลและเอกชน รวมทั้งวิทยาลัยเทคนิค วิทยาลัยพยาบาล และโรงเรียนสารพัดช่าง รวมทั้งสิ้น 31 แห่ง สถาบันการศึกษาเหล่านี้ตั้งอยู่ในชุมชน บริเวณศูนย์ราชการ วัด และหมู่บ้านต่าง ๆ บริเวณที่เป็นที่ตั้งของสถาบันการศึกษา ได้แก่ บริเวณถนนศรีสุริยวงศ์ ถนนคณาธร ถนนมนตรีสุริยวงศ์ เขาก่านจันทร์และวัดเกือบทุกแห่ง ดังแผนที่ 3.9 แสดงการใช้ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษา ปี พ.ศ. 2542

7) สวนสาธารณะและนันทนาการ การใช้ที่ดินประเภทนี้มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 305 ไร่ประกอบด้วยสวนสาธารณะและสวนหย่อม 15 แห่ง ที่สำคัญได้แก่ สนามกีฬาเขต 7 อนุสาวรีย์เจ้าพระยาจักรีบริเวณเขาก่านจันทร์ ซึ่งอยู่นอกเขตเทศบาล ดังแผนที่ 3.10 แสดงการใช้ที่ดินประเภทสวนสาธารณะและเกษตรกรรม ปี พ.ศ.2542

8) เกษตรกรรมและที่ว่าง การใช้ที่ดินประเภทเกษตรกรรมนี้มีการใช้เนื้อที่รวมกันทั้งสิ้น 8135 ไร่ ส่วนใหญ่จะอยู่บริเวณรอบ ๆ เทศบาล โดยเป็นพื้นที่นาเป็นส่วนใหญ่ และมีไร่ छो้ยและสวนอยู่บ้าง นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงปศุสัตว์ในบางพื้นที่ทางทิศตะวันตก ดังแผนที่ 3.10 แสดงการใช้ที่ดินประเภทสวนสาธารณะและเกษตรกรรม ปี พ.ศ. 2542

4.2.4 วิวัฒนาการการใช้ประโยชน์ที่ดินในอดีต

4.2.4.1 การใช้ประโยชน์ที่ดิน ปี พ.ศ. 2525

การใช้ประโยชน์ที่ดินในปี พ.ศ. 2525 ในเขตพื้นที่ผังเมืองรวมเมืองราชบุรี มีการใช้ประโยชน์ที่ดินโดยแยกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1) ย่านที่พักอาศัย การใช้ที่ดินประเภทพักอาศัยมีการใช้เนื้อที่ทั้งสิ้น 3,000 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 12.60 ของเนื้อที่ทั้งหมด ซึ่งย่านพักอาศัยจะอยู่บริเวณ ถนนมนตรีสุริยวงศ์ ถนนราษฎรยินดี ถนนท้าวอุทอง ถนนสมบูรณกุล และถนนอุดมศิริ ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของเทศบาล ส่วนทางทิศตะวันตกจะอยู่บริเวณถนนสุริยวงศ์ ถนนเพชรเกษมสายเก่าและถนนเจดีย์หัก

2) ย่านพาณิชยกรรม การใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมนี้มีการใช้เนื้อที่ทั้งสิ้น 270 ไร่ ส่วนใหญ่จะกระจุกตัวอยู่บริเวณถนนอัมรินทร์ ถนนแม่รำลึก ถนนศรีสุริยวงศ์และถนนสมบูรณกุล

3) ย่านอุตสาหกรรมและโกดังสินค้า การใช้ที่ดินประเภทนี้มีการใช้เนื้อที่ทั้งสิ้น 800 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นโรงงานประเภทเครื่องเคลือบดินเผา และอยู่

ซ่อมรถยนต์ซึ่งจะอยู่บริเวณถนนเพชรเกษม ถนนศรีสุริยวงศ์และถนนเจดีย์หัก และโรงงานทอผ้าจะอยู่ทางด้านใต้ของตัวเมืองบริเวณถนนสมบูรณกุล

4) สถาบันราชการ การใช้ที่ดินประเภทสถาบันราชการมีเนื้อที่ทั้งสิ้น 685 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.9 ของเนื้อที่ทั้งหมด โดยในปี พ.ศ. 2525 เริ่มมีการย้ายศูนย์ราชการเดิมบริเวณริมแม่น้ำแม่กลองมาสู่บริเวณศูนย์ราชการใหม่ บริเวณถนนสมบูรณกุลและถนนเสือป่า

5) สถาบันการศึกษา การใช้ที่ดินประเภทนี้มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 345 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.5 ของเนื้อที่ทั้งหมด ซึ่งสถาบันการศึกษาส่วนใหญ่กระจายอยู่ทั่วไปในชุมชน

6) สถาบันทางศาสนา การที่ดินประเภทนี้มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 546 ไร่ คิดเป็นเนื้อที่ร้อยละ 2.3 ของเนื้อที่ทั้งหมด ส่วนใหญ่กระจายตัวอยู่ทั่วไปในชุมชน

7) ถนน , ซอย การใช้ที่ดินประเภทนี้มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 630 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.7 ของพื้นที่ทั้งหมด

8) บริเวณพักผ่อนหย่อนใจ การที่ดินประเภทนี้มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 44 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.2 ของเนื้อที่ทั้งหมด เป็นสนามกีฬาจังหวัดราชบุรีหรือสนามกีฬาเขต 7 ภายในมีสระว่ายน้ำและโรงยิมเนเซียม ตั้งอยู่บริเวณถนนสมบูรณกุล นอกจากนี้ก็เป็นสวนหย่อมซึ่งกระจายอยู่ทั่วไปในชุมชน

4.2.4.2 การใช้ที่ดิน ปี พ.ศ. 2533

การใช้ประโยชน์ที่ดินในปี พ.ศ. 2533 ในเขตผังเมืองรวมเมืองราชบุรีมีการใช้ประโยชน์ที่ดินแยกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1) ย่านที่พักอาศัย การใช้ที่ดินประเภทที่พักอาศัยมีการใช้เนื้อที่ทั้งสิ้น 3,838 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 16.2 ของเนื้อที่ทั้งหมด ย่านที่พักอาศัยนี้จะอยู่บริเวณมนตรศรีสุริยวงศ์ ถนนราชฎายินดี ถนนสมบูรณกุล ถนนอุทอง ถนนอุดมศิริ ถนนรถไฟ ถนนแม่บ้านรำลึก ถนนเสือป่า ถนนศรีสุริยวงศ์ ถนนเพชรเกษม ถนนเจดีย์หัก และกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณอื่น ๆ

2) ย่านพาณิชยกรรม การใช้ที่ดินประเภทนี้มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 312 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 1.3 ของเนื้อที่ทั้งหมด ย่านศูนย์กลางการค้าของเมืองจะอยู่บริเวณถนนอัมรินทร์ ถนนไกรเพชร ถนนวรเดช บริเวณถนนราชฎายินดีบรรจบกับถนนไกรเพชร และบริเวณถนนคชาธรบรรจบกับถนนไกรเพชร และกระจายตัวออกไปตามถนนศรีสุริยวงศ์ ย่านพาณิชยกรรมที่เกิดขึ้นใหม่หลังปี พ.ศ.2525

คือ บริเวณถนนคณาธรหน้าโรงพยาบาลราชบุรี บริเวณถนนสมบูรณกุลบรรจบกับถนนศรีสุริยวงศ์ และบริเวณขนส่งตลาดศรีเมืองซึ่งเป็นตลาดกลางสินค้าเกษตร

3) ย่านอุตสาหกรรมและโกดังสินค้า การใช้ที่ดินประเภทนี้มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 866 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 3.6 ของเนื้อที่ทั้งหมด จะพบอยู่ในบริเวณถนนสมบูรณกุล ถนนอุดมศิริ และถนนท่าวออุทอง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโรงทอผ้า และ

4) บริเวณถนนศรีสุริยวงศ์ ถนนเพชรเกษม ถนนเจดีย์หัก ส่วนใหญ่เป็นโรงงานปั่นโองและเครื่องเคลือบดินเผา และบริเวณถนนเขาสูงเป็นโรงงานไม้ บดและย่อยหิน

5) สถาบันราชการ การใช้ที่ดินประเภทสถาบันราชการมีเนื้อที่ทั้งสิ้น 685 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.9 มีจุดศูนย์กลางอยู่ที่บริเวณถนนสมบูรณกุล มีเนื้อที่ 180 ไร่ บริเวณนี้เป็นที่ตั้งของศาลากลางจังหวัดราชบุรี ที่ดินจังหวัดราชบุรี และสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาอำเภอเมืองราชบุรี และบริเวณใกล้เคียงมีหน่วยงานราชการคือ สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด โรงพยาบาลราชบุรี สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดราชบุรี และหน่วยงานอื่น ๆ

6) สถาบันการศึกษา การใช้ที่ดินประเภทสถาบันการศึกษามีเนื้อที่ทั้งสิ้น 354 ไร่คิดเป็นร้อยละ 1.5 ของเนื้อที่ทั้งหมด สถาบันการศึกษาที่มีเพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2525 คือ วิทยาลัยเทคโนโลยีราชบุรี โรงเรียนอนุบาลภักทรภาณี และโรงเรียนเทศบาล 5

7) สถาบันทางศาสนา การใช้ที่ดินประเภทนี้มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 546 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.30 ของเนื้อที่ทั้งหมด

8) ถนน, ซอย การใช้ที่ดินประเภทนี้มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 630 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.65 ของเนื้อที่ทั้งหมด โดยกระจายอยู่ทั่วไปในชุมชน

9) บริเวณพักผ่อนหย่อนใจ การใช้ที่ดินประเภทนี้มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 44 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 0.19 ของเนื้อที่ทั้งหมด

4.3 เทศบาลเมืองราชบุรี

เทศบาลเมืองราชบุรี เป็นหนึ่งในสามเทศบาลของจังหวัดราชบุรี ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลเมืองเมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ.2478 มีพื้นที่ 8.7 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมตำบลหน้าเมืองของอำเภอเมืองราชบุรีทั้งตำบล โดยมีอาณาเขตติดต่อกับตำบลต่าง ๆ ของอำเภอเดียวกันคือ ทิศเหนือจรดแม่น้ำแม่กลองและตำบลหุ่มนดิน ทิศใต้จรดตำบลดอนตะโก ทิศตะวันออกจรดตำบลบ้านไร่และทิศตะวันตกจรดตำบลเจ็ดยักษ์

4.3.1 สภาพทางกายภาพของเทศบาลเมืองราชบุรี

ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่โดยทั่วไปมีระดับพื้นดินลาดเอียงจากทางทิศตะวันตกไปยังด้านทิศตะวันออก โดยมีจุดสูงสุดบริเวณด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ซึ่งมีระดับความสูงของพื้นที่ผันแปรจากระดับ 10 เมตรเหนือระดับทะเลปานกลาง จากทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้แล้วลาดลงสู่ม่าน้ำแม่กลองและขอบเขตด้านทิศตะวันออก ซึ่งมีระดับความสูงของพื้นที่ 3 เมตรเหนือระดับทะเลปานกลาง

4.3.2 สภาพทางสังคมของเทศบาลเมืองราชบุรี

สภาพทางสังคมในเขตเทศบาลเมืองราชบุรีนั้นสามารถแบ่งออกเป็นด้านต่าง ๆ ได้ 4 ด้านคือ ด้านอนามัยและสาธารณสุข ด้านการศึกษา ด้านศาสนาและด้านการเมืองการปกครอง โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) ด้านอนามัยและสาธารณสุข เทศบาลเมืองราชบุรีเป็นชุมชนเมืองที่มีประชากรอยู่หนาแน่น การอนามัยและสาธารณสุขนับว่าเป็นบริการที่สำคัญอย่างหนึ่งของชุมชนเมือง โดยในเขตเทศบาลมีโรงพยาบาลของรัฐบาล 2 แห่ง ของเอกชน 4 แห่ง และมีคลินิกเอกชนในเขตเทศบาลหลายแห่งและร้านขายยาเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้สำนักงานเทศบาลเมืองราชบุรียังมีบริการเกี่ยวกับด้านสาธารณสุขอีกซึ่งได้แก่ ศูนย์บริการสาธารณสุข โรงฆ่าสัตว์ พื้นที่กำจัดขยะมูลฝอย ถึงคอนเทนเนอร์รับขยะ รถดูแลปฏิบัติ พนักงานรักษาความสะอาดและเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เป็นต้น

2) ด้านการศึกษา เทศบาลเมืองราชบุรีเป็นศูนย์กลางการศึกษาของอำเภอเมืองและของจังหวัดมีสถานศึกษาตั้งอยู่ในพื้นที่ทั้งของรัฐบาลและของเอกชนเป็นจำนวนมาก ตั้งแต่ระดับชั้นเด็กเล็กหรือก่อนปฐมวัยเรียนขึ้นไปจนถึงระดับอุดมศึกษา ประกอบไปด้วย โรงเรียนในสังกัดกรมอาชีวศึกษา (วิทยาลัยเทคนิคราชบุรี เป็นทั้งอาชีวศึกษาและอุดมศึกษา และวิทยาลัยสารพัดช่าง) โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา โรงเรียนสังกัดประถมศึกษา โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนโดยแบ่งเป็น

สายสามัญและสายอาชีพ การศึกษาในความรับผิดชอบของเทศบาลเมืองโดยเฉพาะเป็นระดับก่อนปฐมวัยและประถมศึกษา

3) ด้านศาสนา ประชากรส่วนใหญ่ของเทศบาลเมืองราชบุรีประมาณร้อยละ 97 นับถือศาสนาพุทธ ส่วนที่เหลือนับถือศาสนาคริสต์และอิสลาม - โดยในเขตเทศบาลเมืองราชบุรีมีวัดทางศาสนาอยู่ 9 วัด โบสถ์คริสต์ 2 แห่ง และมีฮาด 1 แห่ง วัดนอกจากจะเป็นที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนาและความเชื่อของชาวเมืองแล้วยังเป็นที่ตั้งของโรงเรียนเทศบาล โรงเรียนราษฎร์และสนามเด็กเล่นอีกด้วย

4) ด้านการเมืองการปกครอง เทศบาลเมืองราชบุรีมีฐานะทางการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นเทศบาลเมือง ซึ่งเป็นเทศบาลขนาดใหญ่ และเป็นองค์กรที่ประชาชนในเขตมีสิทธิมีเสียงในการปกครองตนเองอยู่ในระดับสูงซึ่งสูงกว่าสุขาภิบาลที่เป็นองค์การปกครองตนเอง มีทั้งฝ่ายบริหารโดยมีที่ทำการคือสำนักงานเทศบาล มีเจ้าหน้าที่ประจำด้านต่าง ๆ และฝ่ายนิติบัญญัติที่ได้รับเลือกตั้งมาจากประชาชน ผู้ที่มีคุณสมบัติในท้องที่จำนวนหนึ่งเข้ามาทำหน้าที่ช่วงระยะเวลาหนึ่งเหมือนกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระดับประเทศ ส่วนหนึ่งของสมาชิกรัฐสภาได้รับเลือกตั้งมาเรียกว่าสมาชิกสภาเทศบาลและเจ้าหน้าที่เป็นผู้บริหารระดับสูงเรียกว่า นายกเทศมนตรีและเทศมนตรี สำนักงานเทศบาลเมืองราชบุรีแบ่งส่วนการบริหารออกเป็นสำนักปลัดเทศบาล กองคลัง กองช่าง กองการศึกษา กองสวัสดิการและสังคม โรงเรียนเทศบาล อนามัยและสิ่งแวดล้อม ประปาและสถานธนาภิบาล ในส่วนของการบรรเทาสาธารณภัย เทศบาลเมืองราชบุรีมีบุคลากรและเครื่องอำนวยความสะดวก ได้แก่ รถดับเพลิง พนักงานดับเพลิง รถบันได เรือยนต์ดับเพลิง และเครื่องหาบหาม เป็นต้น

4.3.3 สภาพทางเศรษฐกิจของเทศบาลเมืองราชบุรี

สภาพทางเศรษฐกิจโดยทั่วไปในเขตเทศบาลเมืองราชบุรี ซึ่งเป็นชุมชนเมือง ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย อุตสาหกรรมและบริการ รวมทั้งการรับราชการหรือทำงานในองค์กรทั้งราชการที่มีสำนักงานอยู่ในอาณาเขตของเทศบาล

1) ด้านพาณิชย์กรรม การค้าขายในเขตเทศบาลเมืองราชบุรีก็เช่นเดียวกับเมืองในต่างจังหวัดทั่วไปของไทยโดยมีร้านค้าเป็นจำนวนมากกว่า 2,000 ร้าน ซึ่งทำการค้าขายของทั่วไปเช่น เสื้อผ้า อาหาร ยารักษาโรค เครื่องจักรกล เครื่องใช้ทั่วไป เครื่องมือทำมาหากิน เป็นต้น นอกจากนี้แล้วยังมีการรับซื้อผลิตผลการเกษตร พืชไร่และของป่า มีสถาบันการเงิน ธนาคารทั้งที่เป็นสาขาของธนาคารออมสินและธนาคารพาณิชย์อยู่เป็นจำนวนมาก

2) ด้านอุตสาหกรรม ในเขตเทศบาลเมืองราชบุรีมีกิจการด้านอุตสาหกรรมอยู่มากกว่า 130 แห่ง ที่เด่นมากและทำชื่อเสียงให้จังหวัดราชบุรีมากที่สุดคือ อุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผา เนื่องจากมีดินเหนียวคุณภาพดีอยู่ที่ตำบลหลุมดิน ซึ่งอยู่ติดกับเขตเทศบาลและสามารถนำมาใช้เป็นวัตถุดิบในการปั้นเครื่องปั้นดินเผา โดยเฉพาะโอ่งมังกร อันเป็นสินค้ามีชื่อของจังหวัดราชบุรี นอกจากนั้นเป็นโรงงานทำเส้นก๊วยเตี๋ยวเส้นหมี โรงงานทอผ้า ผ้าใยเทียม ผลิตเส้นด้าย ผลิตน้ำแข็ง ต่อดังรถยนต์ และทำคอนกรีตบล็อก เป็นต้น ในสังคมปัจจุบันมักมีอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอีกอย่างหนึ่ง เทศบาลเมืองราชบุรีก็เช่นเดียวกัน โดยมีจุดน่าสนใจในการท่องเที่ยวหลายอย่าง ทั้งโบราณสถาน วัดวาอารามต่าง ๆ และธรรมชาติของลำน้ำแม่กลองอันสวยงาม ในตัวเมืองยังมีโรงแรมที่ทันสมัยและร้านอาหารหลายแห่งให้บริการนักท่องเที่ยวอีกด้วย

3) ด้านบริการ กิจกรรมด้านบริการนับเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่สำคัญอีกด้านหนึ่งของเทศบาลเมืองราชบุรี นับตั้งแต่เป็นกรมกรขายแรงงาน ใช้ฝีมือ ไปจนถึงงานกึ่งฝีมือในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ เช่น งานบรรจุหีบห่อ งานซ่อมเครื่องมือ งานช่างต่าง ๆ เช่น ช่างไม้ ช่างปูน ช่างปั้น ช่างวาด ช่างเย็บและตัดเสื้อผ้า ตลอดจนถึงงานอาชีพ เช่น ช่างไฟฟ้า ช่างยนต์ ช่างแอร์ ช่างซ่อมวิทยุ โทรทัศน์ ตู้เย็น พนักงานบัญชี คอมพิวเตอร์และมัคคุเทศก์นำเที่ยว เป็นต้น

4.3.4 ประชากรในเทศบาลเมืองราชบุรี

4.3.4.1 ประชากรอยู่อาศัย

จากข้อมูลทะเบียนราษฎรจังหวัดราชบุรีในปี พ.ศ. 2542 พบว่าจำนวนประชากรในเขตเทศบาลเมืองราชบุรีมีจำนวนทั้งสิ้น 46,956 คน และมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 12,850 ครัวเรือน ดังนั้นขนาดจำนวนประชากรต่อครัวเรือนเฉลี่ย 3.65 คนต่อครัวเรือน ดังตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนประชากรในเขตเทศบาลเมืองราชบุรีและตำบลใกล้เคียง ปี พ.ศ. 2532 - 2542

การกระจายตัวของประชากรในเขตเทศบาลเมืองราชบุรี ส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่หนาแน่นบริเวณริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง บริเวณถนนอัมรินทร์ ถนนไกรเพชร ถนนคชาธร ถนนสมบูรณกุลและถนนรถไฟ ซึ่งเป็นบริเวณย่านการค้าและพาณิชยกรรม ส่วนบริเวณถัดออกไปการกระจายตัวของประชากรจะมีการขยายตัวไปตามแนวถนน ได้แก่ ถนนศรีสุริยวงศ์ ถนนมนตรีสุริยวงศ์ และถนนเพชรเกษม เป็นต้น ดังตารางที่ 3.2 แสดงการกระจายตัวของประชากรในพื้นที่ย่อยของเทศบาลเมืองราชบุรี

ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนประชากรแยกรายตำบล ตั้งแต่ ปี พ.ศ.2532-2542

ตำบล	ปี พ.ศ.											อัตราการเพิ่ม เฉลี่ย(ร้อยละ/ปี)
	2532	2533	2534	2535	2536	2537	2538	2539	2540	2541	2542	
เทศบาลเมืองราชบุรี	45,801	46,099	46,225	46,336	46,377	46,407	46,492	46,580	46,697	46,878	46,956	0.25
อัตราการเพิ่ม		0.65	0.27	0.24	0.09	0.06	0.18	0.19	0.25	0.39	0.17	
ตำบลโคกหม้อ	6,452	6,880	7,012	7,255	7,504	7,813	8,519	8,894	8,994	9,656	9,902	4.400
อัตราการเพิ่ม		6.63	1.92	3.47	3.43	4.12	9.04	4.40	1.12	7.36	2.55	
ตำบลเจดีย์หัก	10,309	11,325	11,173	11,587	11,870	12,096	12,657	13,065	13,286	13,548	13,830	3.020
อัตราการเพิ่ม		9.86	-1.34	3.71	2.44	1.90	4.64	3.22	1.69	1.97	2.08	
ตำบลดอนตะโก	5,083	5,456	5,734	6,302	8,203	8,506	9,068	9,667	10,193	10,479	10,681	7.960
อัตราการเพิ่ม		7.34	5.10	9.91	30.17	3.69	6.61	6.61	5.44	2.81	1.93	
ตำบลหุมดิน	3,178	3,326	3,427	3,494	3,595	3,731	3,819	3,864	3,918	3,913	3,956	2.220
อัตราการเพิ่ม		4.66	3.04	1.96	2.89	3.78	2.36	1.18	1.40	-0.13	1.10	
ตำบลพงสวาย	9,558	9,680	9,715	9,760	9,847	9,875	10,061	10,075	10,127	10,003	9,891	0.350
อัตราการเพิ่ม		1.28	0.36	0.46	0.89	0.28	1.88	0.14	0.52	-1.22	-1.12	
ตำบลบ้านไร่	4,605	4,743	4,893	4,961	5,007	5,061	5,218	5,430	5,537	7,476	7,310	5.150
อัตราการเพิ่ม		3.00	3.16	1.39	0.93	1.08	3.10	4.06	1.97	35.02	-2.22	

ที่มา : กองทะเบียนราษฎร กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

ตารางที่ 3.2 แสดงการกระจายตัวของประชากรในพื้นที่ย่อยของเทศบาลเมืองราชบุรี ปี พ.ศ.2542

พื้นที่ย่อย	จำนวนประชากร (คน)	พื้นที่ (ไร่)	ความหนาแน่น (คน/ไร่)
ZONE A	11,668	547	21.33
ZONE B	4,556	476	9.57
ZONE C	8,249	850	9.70
ZONE D	7,812	1,839	4.25
ZONE E	6,496	792	8.20
ZONE F	8,178	626	13.06
รวม	46,956	5,130	

ที่มา ฐานข้อมูลผังเมืองรวมเมืองราชบุรี

4.3.4.2 ประชากรจร

ประชากรจร หมายถึง ประชากรมีการทำงานในระหว่างวันโดยมีกิจกรรมที่แตกต่างกัน นอกจากการอยู่อาศัย และมีสถานที่ทำงานกระจายตามลักษณะการใช้ที่ดิน โดยประชากรเหล่านี้อาจมาจากภายในเขตหรือนอกเขตพื้นที่ ซึ่งได้มีส่วนในการผลิตน้ำเสียขึ้นในพื้นที่ ประชากรจรมีการกระจายตัวตามกิจกรรมประเภทต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) สถาบันการศึกษา ในเขตเทศบาลเมืองราชบุรีมีสถาบันการศึกษาทั้งสิ้น 23 แห่ง แยกเป็นของรัฐบาล 11 แห่ง เอกชน 12 แห่ง จำนวนครูและนักเรียนทั้งสิ้นประมาณ 30,541 คน ส่วนใหญ่เป็นสถาบันศึกษาระดับประถมศึกษา ระดับอุดมศึกษา ได้แก่ วิทยาลัยเทคนิคราชบุรี วิทยาลัยพยาบาลราชบุรี

2) สถานที่ราชการ ในเขตเทศบาลเมืองราชบุรีมีหน่วยงานราชการทั้งสิ้น 103 หน่วยงาน มีจำนวนบุคลากรทั้งสิ้น 11,000 คน

3) ศาสนสถาน ในเขตเทศบาลเมืองราชบุรีมีวัดทางศาสนาพุทธจำนวน 10 แห่ง มีบุคลากรในวัดทั้งสิ้น 486 คน มีศาลเจ้าและโรงเจจำนวน 8 แห่ง อาคารทางศาสนาคริสต์จำนวน 3 แห่ง อิสลาม 1 แห่ง และสุสานขนาดใหญ่จำนวน 1 แห่ง

4) สถานบริการสาธารณสุข เทศบาลเมืองราชบุรีเป็นศูนย์กลางของโรงพยาบาลประจำภาคและที่ตั้งของเขตสาธารณสุขที่ 7 มีหน่วยงานด้านสาธารณสุขหลายแห่ง เช่น ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพจิตเขต 7 ศูนย์อนามัยสิ่งแวดล้อมเขต 7 สำนักงานควบคุมโรคติดต่อเขต 4 ศูนย์ระบาดวิทยาภาคกลางและศูนย์กามโรคเขต 7 เป็นต้น โดยมีสถานบริการต่าง ๆ เช่น โรงพยาบาลราชบุรี โรงพยาบาลแม่และเด็ก รวมเตียงคนไข้ทั้งสิ้น 760 เตียง ศูนย์บริการสาธารณสุขของเทศบาลและสถานีอนามัย 5 แห่ง นอกจากนี้ยังมีสถานบริการของเอกชนอีกประมาณ 34 แห่ง โดยเป็นโรงพยาบาลและสถานพยาบาลที่มีเตียงคนไข้ในจำนวน 7 แห่ง และคลินิกจำนวน 27 แห่ง

5) ร้านค้าและบริการ ในเขตเทศบาลเมืองราชบุรีมีตลาดสดจำนวน 3 แห่งคือ ตลาดสดเทศบาล ตลาดศรีเมืองและตลาดทรัพย์ดิน โรงแรมมีจำนวน 12 แห่ง ประกอบด้วย โรงแรมและโมเต็ล 7 แห่ง หอพัก 5 แห่งมีจำนวนห้องพักทั้งหมด 414 ห้อง ร้านค้าอุปโภคและบริโภคมีจำนวนทั้งสิ้น 1,278 แห่ง ประกอบด้วยร้านขายของเบ็ดเตล็ด 298 แห่ง ขายอาหารและเครื่องดื่ม 187

แห่ง ร้านเสริมสวยและตัดผม 118 แห่ง ขายสินค้าสำเร็จรูป รองเท้า และ อุปกรณ์ตัดเย็บ 80 แห่ง และตัดเย็บเสื้อผ้า 89 แห่ง นอกจากนั้นเป็นร้านค้า เล็ก ๆ จำนวน 1,089 แห่ง แหล่งบันเทิงประกอบด้วย อาบอบนวดและคาเฟ่ 3 แห่ง โรงภาพยนตร์ 3 แห่ง ผับและคาราโอเกะ 8 แห่ง

6) อุตสาหกรรมและคลังสินค้า มีจำนวนทั้งสิ้น 469 แห่ง เป็น ประเภทโรงกลึง และอู่ซ่อมรถมากที่สุดถึง 121 แห่ง รองลงมาคือ อุตสาหกรรมซ่อมจักรยานและอุปกรณ์พาหนะ 106 แห่ง โรงงานทำโถงดินเผาและ เครื่องปั้นดินเผา 48 แห่ง นอกจากนั้นเป็นโรงงานทำอาหาร โรงทอผ้า เป็นต้น

4.3 แหล่งกำเนิดน้ำเสียและปริมาณน้ำเสีย

4.3.1 แหล่งกำเนิดน้ำเสีย

แหล่งกำเนิดน้ำเสียในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองราชบุรีประกอบด้วยแหล่งกำเนิดน้ำเสียที่สำคัญ ดังต่อไปนี้

1) บ้านพักอาศัย น้ำเสียจากแหล่งบ้านพักอาศัยในเขตเทศบาลเมืองราชบุรี ส่วนหนึ่งจะระบายลงสู่ท่อระบายน้ำสาธารณะแล้วไหลลงสู่แม่น้ำแม่กลอง โดยทางด้านทิศตะวันตกของพื้นที่น้ำเสียส่วนใหญ่จะไหลลงสู่ท่อระบายน้ำของเทศบาลในแนวถนนเขาสูง ถนนศรีสุริยวงศ์ ถนนคชาธร ถนนราชฎรยินดี ถนนรถไฟและถนนวรเดช แล้วระบายลงสู่แม่น้ำแม่กลอง ส่วนอาคารบ้านเรือนที่อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของพื้นที่บ้านเรือนส่วนใหญ่เกาะติดไปกับแนวถนนมนตรีสุริยวงศ์ และบริเวณถนนมนตรีสุริยวงศ์ซอย 3 มีบ้านพักอาศัยหนาแน่นปานกลาง บางซอยที่ต่อเชื่อมมีชุมชนแออัดบ้างแต่ไม่มากนัก น้ำเสียส่วนใหญ่ระบายลงสู่ท่อระบายน้ำและบางบริเวณไม่มีท่อระบายน้ำ น้ำเสียจะไหลระบายไปตามร่องระบายน้ำธรรมชาติ ไหลลงสู่คลองสวนฝรั่ง คลองบ้านไร่และแม่น้ำแม่กลองในที่สุด

2) อาคารพาณิชย์ ส่วนใหญ่ตั้งอยู่หนาแน่นทางด้านทางฝั่งตะวันตกของทางรถไฟ บริเวณถนนอัมรินทร์ ถนนไกรเพชร ถนนวรเดช บริเวณอาคารพาณิชย์รอบตลาดสดเทศบาล ตลาดสดทรัพย์สิน น้ำเสียส่วนนี้จะระบายลงสู่ท่อระบายน้ำเทศบาลและไหลลงสู่แม่น้ำแม่กลอง นอกจากนี้อาคารพาณิชย์ยังได้เกิดขึ้นทั่วไปตามแนวถนน เช่น ถนนแมนรำลึก ถนนคชาธร ถนนราชฎรยินดี เป็นต้น น้ำเสียจากอาคารพาณิชย์มีปัญหาทางมลภาวะมากกว่าบ้านพักอาศัยโดยทั่วไป เนื่องจากการมีกิจกรรมเกี่ยวกับธุรกิจการค้า เช่น ร้านอาหาร ร้านเสริมสวย ร้านทำขนม เป็นต้น ซึ่งน้ำเสียจะมีปริมาณความสกปรกมากกว่าบ้านพักอาศัย

3) โรงแรม ในเขตเทศบาลเมืองราชบุรีมีโรงแรมระดับชั้น 2 ตั้งอยู่บริเวณถนน ไกรเพชร ถนนราษฎร์ยินดี ถนนคชาธรและถนนอัมรินทร์ รวมทั้งสิ้น 7 แห่ง จำนวน ห้องพัก 312 ห้อง น้ำเสียจากโรงแรมจะระบายลงสู่ท่อระบายน้ำเทศบาลโดยตรง

4) สถานที่ราชการและสถาบันการศึกษา ในเขตเทศบาลมีหน่วยงานราชการ ทั้งสิ้น 97 หน่วยงาน มีจำนวนข้าราชการ 7,796 คน สถาบันการศึกษาในเขตเทศบาล ทั้งสิ้น 22 แห่ง จำนวนนักเรียน ครูและเจ้าหน้าที่ทั้งสิ้น 31,593 คน น้ำเสียที่เกิดขึ้นจะ ปล่อยระบายลงสู่ท่อระบายเทศบาลโดยตรง

5) โรงพยาบาล ในเขตเทศบาลมีโรงพยาบาลขนาดใหญ่จำนวน 1 โรง คือ โรงพยาบาลราชบุรี และของเอกชนจำนวน 7 แห่ง รวมเตียงคนไข้ 760 เตียง น้ำเสีย จากโรงพยาบาลของรัฐมีการบำบัดด้วยระบบคลองวนเวียน (Oxidation Ditch) ซึ่งใน ปัจจุบันน้ำเสียมีปริมาณมากทำให้ประสิทธิภาพของการบำบัดน้ำเสียไม่ได้ตามมาตรฐาน น้ำทิ้ง สำหรับน้ำเสียจากสถานพยาบาลเอกชนบำบัดด้วยระบบบ่อเกรอะบ่อซึม ซึ่งไม่สามารถบำบัดน้ำเสียได้ตามมาตรฐานน้ำทิ้งเช่นกัน

6) ภัตตาคารและร้านอาหาร ในเขตเทศบาลมีภัตตาคารและร้านอาหาร ขนาดกลางและขนาดเล็ก จำนวน 89 แห่ง รวม 691 ที่นั่ง โดยภัตตาคารและร้านอาหารกระจายตัวไปตามย่านพาณิชย์กรรม ย่านที่อยู่อาศัยและตามแนวถนนสายหลักทั่วไป เช่น ถนนคชาธร ถนนอัมรินทร์ ถนนไกรเพชร ถนนมนตรีสุริยวงศ์ ถนนศรีสุริยวงศ์ เป็นต้น ซึ่งน้ำเสียที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่ไม่ได้รับการบำบัดส่วนใหญ่จะปล่อยให้ระบายลงสู่ท่อ ระบายน้ำเทศบาลโดยตรง

7) ตลาดสด ในเขตเทศบาลมีตลาดสดจำนวน 3 แห่ง คือ ตลาดสดเทศบาล 1 แห่ง และตลาดสดทรัพย์สิน 2 แห่ง ซึ่งอยู่ในบริเวณเดียวกันระหว่างถนนอัมรินทร์และถนนวรเดช จำหน่ายอาหารสด จำพวกสัตว์น้ำจืดและน้ำทะเล ผักและผลไม้สด รวมจำนวนแผงทั้งสิ้น 691 แผง น้ำเสียที่เกิดขึ้นไม่มีการบำบัดน้ำเสียแต่อย่างใดโดยจะ ปล่อยระบายลงสู่ท่อระบายน้ำเทศบาลและไหลลงสู่แม่น้ำแม่กลองต่อไป

8) ศาสนสถาน ในเขตเทศบาลมีศาสนสถานจำนวน 13 แห่ง ประกอบด้วย วัดจำนวน 9 วัด ศาลเจ้าและโรงเจจำนวน 4 แห่ง รวมนักบวชบุคลากรทั้งสิ้น 441 คน น้ำเสียที่เกิดขึ้นจะปล่อยระบายลงสู่ท่อระบายน้ำเทศบาลโดยตรง

9) โรงงานอุตสาหกรรม ในเขตเทศบาลส่วนใหญ่เป็นประเภทอุตสาหกรรมโรง กิ้ง อู่ซ่อมรถ ซ่อมเครื่องยนต์ เชื่อมโลหะ ซ่อมจักรยานยนต์ โรงงานทำเส้นก๋วยเตี๋ยว โรงงานทอผ้า ซึ่งกระจายอยู่ทั่วไป สำหรับแหล่งกำเนิดน้ำเสียที่สำคัญ ได้แก่ น้ำเสียจาก

โรงงานทอผ้า จำนวน 3 โรง ซึ่งมีน้ำทิ้งประมาณวันละ 15 – 35 ลูกบาศก์เมตร และ
โรงงานทอผ้าขนาดเล็ก 13 โรง ซึ่งมีปริมาณน้ำทิ้งวันละ 1 – 3 ลูกบาศก์เมตร

4.3.2 ปริมาณน้ำเสีย

ปริมาณน้ำเสียที่เกิดขึ้นนั้นสามารถหาได้จากอัตราการใช้น้ำต่อวัน โดยอัตราการ
เกิดน้ำเสียเท่ากับ 80% ของอัตราการใช้น้ำ

จากผลศึกษาการใช้น้ำในเขตเทศบาลเมืองราชบุรี ของกรมโยธา กระทรวงมหาดไทย ในปี พ.ศ.
2536 พบว่าอัตราการใช้น้ำจากแหล่งกำเนิดต่าง ๆ ในเขตเทศบาลเมืองราชบุรี เป็นไปตามตารางที่
3.3 แสดงอัตราการใช้น้ำของกิจกรรมประเภทต่าง ๆ ในเขตเทศบาลเมืองราชบุรี ปี พ.ศ.2536

ดังนั้นในการคำนวณปริมาณน้ำเสียที่เกิดขึ้นจากแหล่งกำเนิดน้ำเสีย ซึ่งคิดปริมาณน้ำเสีย
จากอัตราการใช้น้ำ คือ 80% ของอัตราการใช้น้ำ จะกลายเป็นปริมาณน้ำเสียที่เกิดขึ้น ซึ่งในแต่ละ
แหล่งมีดังต่อไปนี้

ย่านที่พักอาศัยหนาแน่นน้อยและเกษตรกรรม	ปริมาณน้ำเสีย	160	ลิตร/คน/วัน
ย่านที่พักอาศัยหนาแน่นปานกลาง	ปริมาณน้ำเสีย	192	ลิตร/คน/วัน
ย่านพาณิชยกรรมและที่พักอาศัยหนาแน่นมาก	ปริมาณน้ำเสีย	216	ลิตร/คน/วัน
โรงแรม	ปริมาณน้ำเสีย	470	ลิตร/ห้อง/วัน
โรงเรียนและสถานที่ราชการ	ปริมาณน้ำเสีย	20	ลิตร/คน/วัน
ภัตตาคารและร้านอาหาร	ปริมาณน้ำเสีย	20	ลิตร/ที่นั่ง/วัน
โรงพยาบาล	ปริมาณน้ำเสีย	960	ลิตร/เตียง/วัน
ตลาดสด	ปริมาณน้ำเสีย	27.2	ลิตร/แผง/วัน
ศาสนสถาน	ปริมาณน้ำเสีย	160	ลิตร/คน/วัน
คนงานในโรงงานอุตสาหกรรม	ปริมาณน้ำเสีย	40	ลิตร/คน/วัน

4.4 การระบายน้ำของเทศบาลเมืองราชบุรี

สภาพพื้นที่โดยทั่วไปของเทศบาลเมืองราชบุรี มีระดับพื้นดินลาดเอียงจากทางด้านทิศ
ตะวันตกไปสู่ด้านทิศตะวันออก มีการระบายน้ำออกจากพื้นที่โดยอาศัยระบบท่อระบายน้ำและ
ระบบคลองธรรมชาติซึ่งมีอยู่ในพื้นที่เทศบาลเมือง ดังต่อไปนี้

3.4.1 ระบบท่อระบายน้ำ

จากรายงานแผนพัฒนาเทศบาลเมืองราชบุรี ระยะปานกลาง 5 ปี พ.ศ. 2535-
2539 ซึ่งจัดทำโดยสำนักปลัดเทศบาลเมืองราชบุรี พบว่าท่อระบายน้ำในเขตเทศบาล

ตารางที่ 3.3 แสดงอัตราการใช้น้ำของกิจกรรมประเภทต่าง ๆ ในเขตเทศบาลเมืองราชบุรี

ประเภท	อัตราการใช้น้ำ	หน่วย
ย่านที่พักอาศัยหนาแน่นน้อย	200	ลิตร/คน/วัน
ย่านที่พักอาศัยหนาแน่นปานกลาง	240	ลิตร/คน/วัน
ย่านพาณิชยกรรมที่พักอาศัยหนาแน่นมาก	270	ลิตร/คน/วัน
โรงเรียนและสถานที่ราชการ	25	ลิตร/คน/วัน
ภัตตาคารและร้านอาหาร	25	ลิตร/ที่นั่ง/วัน
โรงพยาบาล	1000	ลิตร/เตียง/วัน
ตลาดสด	34	ลิตร/แผง/วัน
ศาสนสถาน	200	ลิตร/คน/วัน

ที่มา : กรมโยธาธิการ กระทรวงมหาดไทย พ.ศ.2536

เมืองราชบุรีมีความยาวทั้งสิ้น 25.878 กิโลเมตร ประกอบด้วยท่อระบายน้ำขนาดต่าง ๆ ดังนี้

ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.40 เมตร รวมความยาว 0.653 กิโลเมตร

ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.60 เมตร รวมความยาว 20.670 กิโลเมตร

ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 0.80 เมตร รวมความยาว 2.283 กิโลเมตร

ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.00 เมตร รวมความยาว 2.231 กิโลเมตร

ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง 1.20 เมตร รวมความยาว 0.039 กิโลเมตร

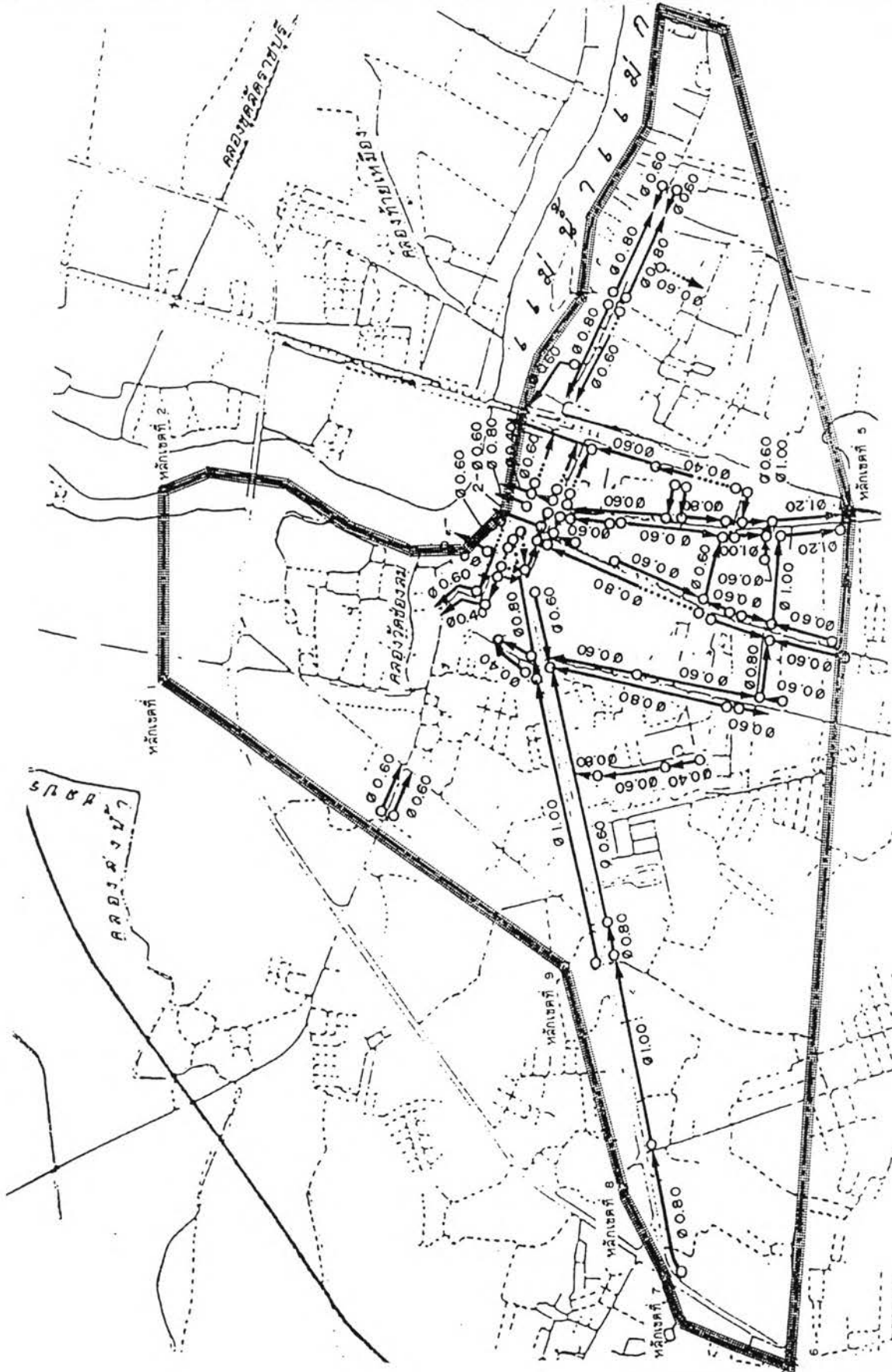
โครงข่ายท่อระบายน้ำส่วนใหญ่อยู่ในถนนสายหลักเกือบทุกสาย เช่น ถนนศรีสุริยวงศ์ ถนนสมบูรณกุล ถนนคชาธร ถนนราษฎร์ยินดี ถนนรถไฟ ถนนไกรเพชร ถนนวรเดช ถนนมนตรีสุริยวงศ์ บางส่วนของถนนเพชรเกษม ถนนบ้านปรกและถนนหลังศาลากลางจังหวัด เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีตามถนนซอยต่าง ๆ ย่านศูนย์กลางเมืองราชบุรีที่อยู่ริมแม่น้ำแม่กลอง ดังแสดงในแผนที่ 3.12 แสดงทิศทางและขนาดท่อระบายน้ำในเขตเทศบาลเมืองราชบุรี

3.4.2 ระบบคลองธรรมชาติ

พื้นที่เทศบาลเมืองราชบุรีตั้งอยู่ด้านฝั่งตะวันตกของแม่น้ำแม่กลอง โดยมีแนวแม่น้ำแม่กลองเป็นขอบเขตด้านทิศเหนือและทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และพื้นที่ล้อมรอบด้วยพื้นที่ชลประทานโครงการชลประทานฝั่งขวา ระบบคลองระบายน้ำธรรมชาติในเขตเทศบาลเมืองราชบุรี ได้แก่ คลองวัดช่องลม คลองสวนฝรั่ง คลองปากเตย และคลองบ้านไร่ คลองวัดช่องลมจะระบายน้ำจากพื้นที่ด้านเหนือและด้านตะวันตกของพื้นที่เทศบาลและพื้นที่ต่อเนื่องรอบนอกลงสู่แม่น้ำแม่กลอง คลองสวนฝรั่งจะระบายน้ำจากพื้นที่ส่วนใหญ่ทางด้านใต้ โดยมีคลองปากเตยเชื่อมต่อคลองสวนฝรั่งและคลองอุ้เรือทางด้านทิศใต้ของพื้นที่ คลองบ้านไร่จะระบายน้ำจากพื้นที่ทางด้านตะวันออกของเทศบาล นอกจากนี้ยังมีคลองบ้านเล่าซึ่งระบายน้ำจากพื้นที่ด้านเหนือสุดของเทศบาลลงสู่แม่น้ำแม่กลอง ในช่วงฤดูแล้งทิศทางการไหลของน้ำในคลองสวนฝรั่งและคลองบ้านไร่จะไหลไปทางคลองอุ้เรือ ส่วนในฤดูน้ำหลากหากมีน้ำจากพื้นที่ภายนอกเข้ามามากก็จะระบายลงสู่แม่น้ำแม่กลอง ดังแสดงในแผนที่ 3.13 แสดงระบบคลองระบายน้ำธรรมชาติ

3.5 ระบบคมนาคมและขนส่ง

ปัจจุบันระบบถนนในเขตเทศบาลเมืองราชบุรี มีลักษณะเป็นรัศมีพุ่งเข้าสู่ตัวชุมชน มีเส้นทางที่สามารถติดต่อกับพื้นที่ใกล้เคียงได้ทั้ง 4 ทิศทาง มีถนนเพชรเกษมตอนเลี้ยวเมือง (by

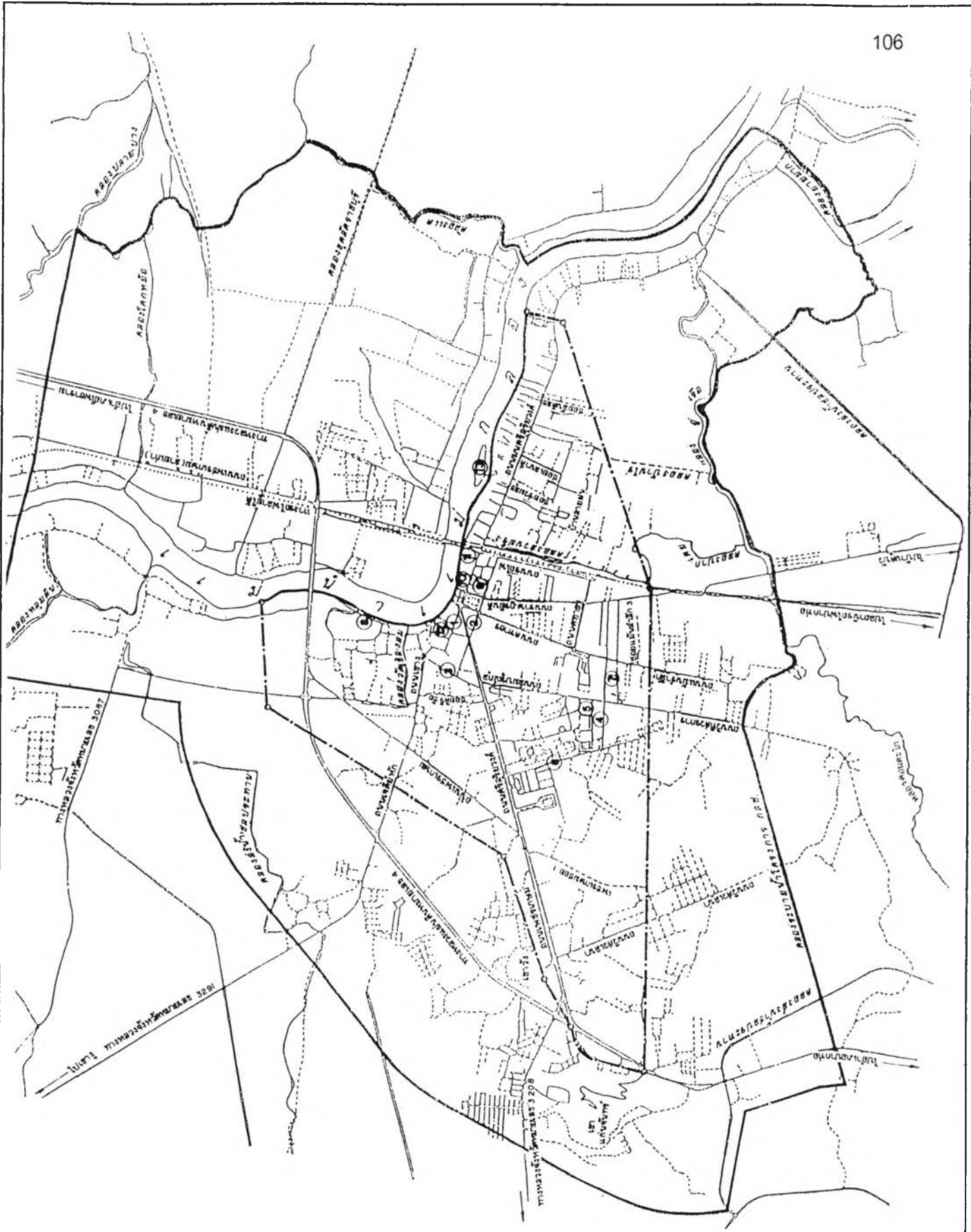

แนวทางการจัดการน้ำเสียที่สัมพันธ์กับการพัฒนาเมือง
 กรณีศึกษา ชุมชนเมืองราชบุรี

แผนที่ 3.11 แสดงทิศทางและขนาดท่อระบายน้ำ
 ในเขตเทศบาลเมืองราชบุรี

ที่มา สำนักผังเมือง
 มาตราส่วน

แนวทางการจัดการน้ำเสียที่สัมพันธ์กับการพัฒนาเมือง
 กรณีศึกษา ชุมชนเมืองราชบุรี

แผนที่ 3.12 แสดงระบบคลองระบายน้ำธรรมชาติ

ที่มา สำนักงานเมือง
 มาตราส่วน

pass) ซึ่งมีลักษณะเป็นวงแหวนทางด้านตะวันตกของชุมชน ทำหน้าที่เป็นถนนสหประธานในการติดต่อกับชุมชนต่าง ๆ ในระดับภาค และมีถนนมนตรีสุริยวงศ์เชื่อมกับถนนอัมรินทร์และต่อกับถนนศรีสุริยวงศ์เป็นถนนในแนวตะวันออก - ตะวันตก สำหรับแนวเหนือ - ใต้มีถนนรถไฟเชื่อมกับถนนซ้ายแม่น้ำแม่กลองไปเชื่อมกับถนนเพชรเกษม ถนนสายสำคัญอื่น ๆ อาทิเช่น ถนนวรเดช ซึ่งเป็นถนนขนานเลียบบแม่น้ำแม่กลอง ถนนไตรเพชร ถนนราษฎร์ยินดี ถนนคณาธร ถนนสมบูรณกุล ซึ่งเชื่อมต่อกับชุมชนด้านนอกกับตัวเมือง ถนนที่อยู่ด้านในเขตเทศบาลที่สำคัญอีกเส้นหนึ่งคือ ถนนเพชรเกษมเก่าซึ่งเชื่อมต่อกับถนนเพชรเกษมสายใหม่กับถนนศรีสุริยวงศ์

สรุปแล้ว ถนนภายในเขตเทศบาลมีจำนวนทั้งสิ้น 93 สาย เป็นถนนคอนกรีต 11 สาย รวมความยาวทั้งสิ้น 3,978 กิโลเมตร ถนนแอสฟัลท์ 70 สาย รวมความยาวทั้งสิ้น 36,709 กิโลเมตร ถนนลูกรัง 12 สาย รวมความยาวทั้งสิ้น 4,837 กิโลเมตร

การคมนาคมและขนส่งของชุมชนภายในเขตเทศบาลเมืองราชบุรี สามารถติดต่อกับชุมชนอื่น ๆ ได้โดยทางบกและทางน้ำ

3.5.1 การคมนาคมและขนส่งทางบก

1) การคมนาคมโดยรถยนต์ ชุมชนเมืองราชบุรีสามารถติดต่อไปยังชุมชนอื่น ๆ โดยอาศัยทางหลวงแผ่นดินและทางหลวงจังหวัดสายสำคัญ ๆ คือ

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (เดิม) สายนครปฐม - ราชบุรี

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 4 (ใหม่) สายนครปฐม - ราชบุรี

ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3087 สายราชบุรี - จอมบึง

ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3088 สายราชบุรี - วัดเพลง

ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3208 สายเขาวิ้ง - น้ำพุ

ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3291 สายเจดีย์หัก - เขาสูง

ทางหลวงจังหวัดหมายเลข 3339 สายราชบุรี - คูบัว

2) การคมนาคมโดยรถไฟ ติดต่อกับชุมชนอื่น ๆ ได้โดยอาศัยทางรถไฟสายได้มีสถานีรถไฟราชบุรี ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองราชบุรี

รถโดยสาร จำนวน 28 ขบวน

รถสินค้า จำนวน 22 ขบวน

3.5.2 การคมนาคมและขนส่งทางน้ำ

โดยอาศัยแม่น้ำแม่กลองเป็นเส้นทางคมนาคมและขนส่ง ซึ่งมีต้นกำเนิดจากควนน้อยและควนใหญ่ บรรจบกันที่จังหวัดกาญจนบุรีไหลผ่านชุมชนราชบุรี แต่ปัจจุบัน

การคมนาคมขนส่งทางน้ำลดความสำคัญลงไปมาก เนื่องจากมีระบบโครงข่ายถนนสามารถเชื่อมโยงติดต่อกับชุมชนอื่น ๆ ได้สะดวกและรวดเร็วกว่า ปัจจุบันนี้ยังมีเพียงกิจกรรมบางประเภทที่ยังใช้การคมนาคมทางน้ำอยู่ เช่น เรือข้ามฟาก เป็นต้น

สำหรับการคมนาคมและขนส่งในพื้นที่เทศบาลเมืองราชบุรีนั้นสามารถติดต่อกันได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากมีถนนสายต่าง ๆ กระจายอยู่ทั่วไปภายในชุมชน ลักษณะการก่อตัวของชุมชนส่วนใหญ่อยู่ทางริมฝั่งขวาของแม่น้ำแม่กลอง โดยมีลักษณะเป็นรัศมีพุ่งเข้าสู่ชุมชนเป็นเส้นทางติดต่อกับชุมชนใกล้เคียงทั้งสี่ทิศ มีถนนสายหลักที่สำคัญคือ ถนนศรีสุริยวงศ์ ซึ่งผ่านย่านธุรกิจการค้าและสถาบันการศึกษา มีปริมาณการจราจรในชั่วโมงเร่งด่วนประมาณ 2,200 คัน ถนนไทรเพชรและถนนอัมรินทร์ ซึ่งผ่านย่านตลาดสดย่านธุรกิจการค้าและสถานี่ราชการที่สำคัญ ๆ มีปริมาณการจราจรในช่วงชั่วโมงเร่งด่วนประมาณ 2,000 คัน และ 1,300 คัน ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีถนนเพชรเกษมตอนเลี้ยวเมืองซึ่งมีลักษณะครึ่งวงแหวน ทางทิศตะวันตกของชุมชน ทำหน้าที่เป็นถนนสายประธานในการติดต่อกับชุมชนต่าง ๆ ในระดับภาค